

*When I find myself in
times of trouble...*

**Terug naar de kracht van
Montessori op het MLA**

Evelien Winters

Praktijkonderzoek Montessori Meesterschap
april 2022

Montessori Lyceum Amsterdam

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting.....	3
1. Inleiding en aanleiding.....	5
2. Probleemstelling en probleemverkenning.....	7
2.1 Het streven van het MLA.....	7
2.2 Organisatie	7
2.3 Corona.....	8
2.4 Verbouwing.....	8
2.5 Afstand	9
2.6 Verbinding.....	9
3. Doelstelling.....	10
3.1 Theoretisch onderzoek.....	10
3.2 Praktijkonderzoek	10
3.3 Aanbevelingen	10
4. Theoretisch kader.....	12
4.1 De taak van het onderwijs.....	12
4.2 De rol en taak van de leraar	16
4.3 Conclusie uit het theoretisch onderzoek.....	19
5. Praktijkonderzoek.....	21
5.1 Doel van het praktijkonderzoek	21
5.2 Speeches.....	21
5.3 Enquête	26
5.4 Conclusie uit het praktijkonderzoek.....	39
Conclusie en aanbevelingen.....	41
Conclusies	41
Aanbevelingen	42
Bronnen	44
Bijlagen	45
Bijlage 1: Analyse diplomaspeeches.....	45
Bijlage 2: Enquête oud-leerlingen MLA	47
Bijlage 3: Resultaten enquête	50
Bijlage 4: Speech voor het MLA	62

Voorwoord

Ik had een onderzoek kunnen doen dat heel duidelijk afgebakend was, waar een duidelijke opdracht voor lag en dat direct uitvoerbaar was. Maar met dank aan Rogier en Betty heb ik het mezelf wat moeilijker gemaakt. Het is een onderzoek geworden waar ik vooraf geen duidelijk beeld van had en dat ook nog eens het – best ingewikkelde – doel had om mij een beetje op te vrolijken, in mijn *times of trouble*. Ga er maar aan staan.

Maar natuurlijk: ik ben blij dat ik ervoor ben gegaan. Eén opmerking uit de enquête die ik afnam onder oud-leerlingen was eigenlijk al genoeg. Ik citeer: 'Evelien is een topper!' En nee, de vraag was niet 'wat vind je van Evelien?'; het was gewoon het einde van de vragenlijst, waar de mogelijkheid werd gegeven om nog iets op te merken. Mezelf *empoweren* is niet mijn sterkste eigenschap, dus ik ben blij dat de oud-leerlingen mij hebben geholpen. Dank dus aan al die oud-MLA'ers die de vragenlijst hebben ingevuld. Jullie zijn ook toppers!

Maar de topste topper is Jim.

Samenvatting

Op het Montessori Lyceum Amsterdam is van alles aan de hand en dat zorgt voor onrust. Een belangrijke oorzaak is de verbouwing, met de verschillende tijdelijke locaties die in gebruik zijn. Maar ook de coronapandemie en de gevolgen van de schoolsluitingen spelen mee, evenals de veranderde en veranderende schoolleidingsstructuur. De auteur ervaart hierdoor ontevredenheid en ziet deze ontevredenheid terug bij collega's. Doel van dit onderzoek is om de negatieve spiraal om te buigen door te focussen op de gezamenlijkheid en het positieve.

Het gedeelde doel van het MLA en het montessorionderwijs is de ontwikkeling van de leerling: het bieden van mogelijkheden en kansen staat centraal. De leraren en medewerkers hebben hierin een gezamenlijke taak. Een montessorischool moet een gemeenschap vormen waarin leerlingen zich op een veilige manier ontwikkelen: de school vormt een proeftuin voor de grote samenleving. Een belangrijke taak van de leraar is de leerling te zien en in te spelen op diens behoeftes. Ook ten aanzien van zichzelf heeft de leraar taken, die het leer- en ontwikkelklimaat voor leerlingen eveneens positief beïnvloeden: zich blijven ontwikkelen, de eigen passie en bevoegenheid blijven voeden, strijdvaardig zijn voor zichzelf en voor de leerlingen.

Leraren van het MLA benoemen de kracht van hun leerlingen bij de diplomaspeeches. Vooral de sociale ontwikkeling en sociaal gedrag worden vaak benoemd: de sociale ontwikkeling is dus belangrijk voor het MLA. Verder benoemen de leraren vaak zelfstandigheid, eigenzinnigheid, leergierigheid en doorzettingsvermogen als goed ontwikkelde eigenschappen van afzwaaiende MLA-leerlingen.

Uit een enquête onder oud-leerlingen die de afgelopen tien jaar examen hebben gedaan op het MLA blijkt dat ook zij zelfstandigheid als een heel belangrijke eigenschap ervaren: zij zien dat zij die door hun tijd op het MLA meer hebben ontwikkeld dan niet-MLA'ers. Dat geldt ook voor eigenzinnigheid en creativiteit. Daarnaast hebben oud-leerlingen de vaardigheid om te plannen meegekregen van hun tijd op het MLA.

Als het gaat om de schoolcultuur ervaren oud-leerlingen dat zij op het MLA gerespecteerd worden zoals zij zijn. Dit geeft een gevoel van veiligheid. Veel van de waarden die belangrijk zijn in het montessorionderwijs zien de oud-leerlingen terug, zoals de ruimte om fouten te maken en daarvan te leren, de ruimte op zich op een eigen manier te ontwikkelen en de gelegenheid om de regie te nemen over het eigen leerproces. Veel oud-leerlingen kregen vertrouwen van de medewerkers, maar uit enkele reacties blijkt ook dat het gebrek aan vertrouwen van medewerkers flinke deuken kan geven.

Leerlingen die hun middelbareschooltijd op het MLA hebben doorgebracht zijn na de diplomering over het geheel genomen goed voorbereid op hun leven in de maatschappij. Toch is hier ruimte voor verbetering, bijvoorbeeld door de wereld binnen en buiten school beter met elkaar te verbinden en leerlingen meer handvatten te geven om hun plaats en rol in de maatschappij te ontdekken.

Het doel van dit onderzoek is het versterken van de schoolgemeenschap van het MLA, geformuleerd als 'Wij MLA'. De school kan een sterkere gemeenschap worden door de verbinding te zoeken in dat wat alle medewerkers gemeenschappelijk hebben: het doel om alle leerlingen de ruimte te geven om zich te ontwikkelen tot een krachtige en mooie volwassene die een positieve bijdrage kan leveren aan de samenleving. Hierin zitten veel van de genoemde kenmerken besloten: de leerlingen zien, hun vertrouwen geven, hun ruimte geven, hun de verbinding tussen school en wereld laten zien, et cetera.

Hiermee sterk samenhangend is de positieve houding van de leraar (en andere medewerkers) ten aanzien van de school en zichzelf, de eigen positie in de school(gemeenschap), de eigen invloed op het leerklimaat en op het leren en de ontwikkeling van de leerling. De resultaten van de enquête geven een positief beeld, dat leraren en andere medewerkers kan versterken (vanzelfsprekend zonder de verbeterpunten te negeren). Deze positieve impuls is beschreven in een speech voor het MLA als schoolgemeenschap.

Alles bij elkaar gaat het hier om de, in montessoriaanse termen, kosmische taak van het MLA: waartoe is deze school er en waartoe ben ik, individu, hier aanwezig? Dit kan geen opgelegde taak zijn, zoals ook de leerling geen kosmische taak opgelegd krijgt. Zoals de leraar vertrouwen moet hebben in de leerling, zo moet de school vertrouwen hebben in de leraar. Ook die moet ruimte krijgen om (alleen en samen) te ontdekken, fouten te maken en te leren, de eigen kracht te leren kennen, zelf de regie te nemen. De aanbeveling is om hierover structureel in gesprek te gaan en blijven, op montessoriaanse wijze, dus met ruimte voor eigenheid, creativiteit en zelfstandigheid, maar ook voor het sociale.

1. Inleiding en aanleiding

In november kondigt collega A aan dat zij per januari start op een andere school. Ze is een heel betrokken collega, die in een paar jaar tijd een stevige positie in de school heeft verworven, maar die het nu niet meer ziet zitten. Collega B vertelt kort daarop dat zij klassen moet afstoten omdat het haar boven het hoofd groeit. Jarenlang heeft zij met plezier gewerkt, maar nu is het te veel en voert zij gesprekken met de arbeidsarts. Weer een andere collega beschrijft de situatie treffend in het personeelsblad:

‘De organisatie van nogal een aantal zaken schiet enorm tekort. Dit leidt tot een cascade aan problemen, en emoties, dat ook. Het allerergste wat ik persoonlijk voorbij heb horen komen is de opmerking “Ik voel me voortdurend totaal tekort schieten!”, uitgesproken door meerdere collega’s die ik huizenhoog heb zitten wat betreft competenties op het vlak van inhoudelijke kennis, didactiek, pedagogiek, Montessori waarden, behulpzaamheid, humor, energie en gezelligheid. Ik zie hun vlammetje langzaam kleiner worden.’ (Van Duijn, 2021: 31)

Met verschillende collega’s spreek ik over volgend schooljaar: ben jij hier dan nog? Denk je dat je ergens anders gaat solliciteren? Ik werk nu twaalf jaar op het Montessori Lyceum Amsterdam (MLA) en nooit eerder voerde ik zulke gesprekken: over zoeken naar een andere school, over de vraag of deze organisatie nog wel bij ons past, over opstaan tegen de schoolleiding. Die opstand tegen de schoolleiding blijft niet uit: in het bovenbouwteam is er grote onvrede en in een door vele collega’s ondertekende brief worden twee leraren die het vertrouwen van het team hebben voorgedragen als nieuwe schoolleiders voor de bovenbouwafdeling.

Het is allemaal niet onverwacht. De onvrede bij collega’s herken ik bij mijzelf. Verschillende schooltaken die ik uitvoerde heb ik dit schooljaar moeten afstoten, omdat ik er geen betaalde tijd meer voor kreeg: het sectievoorzitterschap, de implementatie van de MLA-kroniek, het personeelsblad ‘De kleine pionier’. Of het nou de bedoeling was dat dit ‘vrijwilligerswerk’ werd of er een fout is gemaakt in de formatie – het maakt voor mij niet uit: ik kan de klussen niet meer uitvoeren binnen mijn aanstelling. Behalve dat ik ervan baal dat ik gedwongen moet stoppen met deze taken, geeft de gang van zaken mij het gevoel dat er door de schoolleiding weinig belang wordt gehecht aan mijn werk. Wanneer schoolleiders benadrukken dat dit niet het geval is, geloof ik ze heus wel. Maar de praktijk laat toch anders zien.

Daar komt nog bij dat ik me soms afvraag wat nu eigenlijk mijn toegevoegde waarde is voor de leerlingen aan wie ik lesgeef. Mijn leerlingen zijn bovenbouwers: vierde, vijfde en zesde klas havo en vwo. Ze zijn slim en hebben een eigen mening, ze komen doorgaans uit een goed nest en hebben van huis uit veel kennis en culturele bagage meegekregen. Die leerlingen komen er toch wel, denk ik wel eens, met of zonder wat ik ze vertel. Natuurlijk maakt het uit dat ik zeg dat er een toets gemaakt moet worden – uit zichzelf doen ze dat vanzelfsprekend niet. En er zijn ongetwijfeld leerlingen die iets opsteken van de uitleg die ik geef. Maar is dat het dan?

I find myself in times of trouble...: twijfel, onvrede, afleiding van wat belangrijk is, tijdsdruk, stress. Allemaal factoren die het werken en het leven niet leuker maken. En dit speelt dus niet alleen bij mij, maar bij meer collega’s. Daarom heb ik mijn *troubles* genomen als uitgangspunt voor dit onderzoek. Niet om eens even lekker te zwelgen in ellende, maar om een positieve draai te vinden naar een opwaartse spiraal. Het langzaam kleiner wordende vlammetje waar mijn collega over schrijft, moet opgestookt worden.

Mijn school is een montessorischool voor voortgezet onderwijs in Amsterdam. We waren een school in Amsterdam Zuid, nu zijn we een school in Zuid en in Oost. Dat is een onderdeel van het probleem – waarover meer in hoofdstuk 2.

Mijn doel met dit onderzoek is, kort gezegd, *empowerment* van mijzelf en mijn collega's. 'Montessori's vision and mission were holistic and aimed at empowering the child to become what they already are.' (Dijk, Bray & Russell, 2022: 37) Zoals de leerling empowerment nodig heeft, hebben leraren dat soms ook. Verschillende factoren maken dat dit lastige tijden zijn en we kunnen wel wat positieve energie gebruiken. Meer over de doelstelling in hoofdstuk 3.

Het leven leidt ons soms af van waar het eigenlijk om gaat. Want wat is nu eigenlijk de taak van het onderwijs en dus van onze school? En wat is de rol van de leraar, als het gaat om de ontwikkeling van de leerlingen? Dit beschrijf ik vanuit het perspectief van Maria Montessori en andere onderwijswetenschappers, in hoofdstuk 4.

Wat willen wij leraren van het MLA nu eigenlijk bereiken met ons onderwijs? Wat is volgens ons echt belangrijk? En welke invloed hebben wij leraren, Wij MLA, op de groei en ontwikkeling van onze leerlingen? Hoofdstuk 5 bevat de analyse van diplomaspeeches die leraren gaven aan afzwaaiende leerlingen en het verslag van de enquête die ik uitzette onder oud-leerlingen.

Ten slotte volgt een voorstel voor de praktische implementatie van de resultaten van dit onderzoek: hoe gaan we dat vlammetje weer flink laten branden?

2. Probleemstelling en probleemverkenning

Times of trouble dus, voor mijzelf en voor mijn collega's. En, niet te vergeten, voor leerlingen. Want de energie en de passie van de leraar is van groot belang voor het leren van de leerling, concludeert Hattie uit onderzoek (2014). Maar daarover later meer, in hoofdstuk 4. In dit hoofdstuk beschrijf ik de problemen waar ik zelf, mijn collega's en de hele school op dit moment mee te maken hebben.

2.1 Het streven van het MLA

Voordat ik dieper op het probleem inga, citeer ik hier een fragment uit de schoolgids van het MLA (2021). Dit fragment beschrijft kernachtig wat het streven is van de school – een streven dat, voor zover ik het kan beoordelen, breed gedragen wordt. Een punt van verbinding dus, om mee te beginnen. Daarna volgen de punten van 'ontbinding', de problemen waarmee Wij MLA te maken hebben.

'Als school streven wij het volgende na:

- Leerlingen ontwikkelen tijdens hun periode bij ons op school hun persoonlijkheid richting volwassene. Ze ontwikkelen hun creativiteit, leren zelfstandig te werken en verantwoordelijkheid te dragen voor hun eigen handelen.
- Leerlingen gaan met een diploma van school af. Ze verwerven kennis en vaardigheden om in studie, werk en samenleving succesvol te kunnen functioneren.
- Leerlingen weten zich op een positieve en constructieve manier te verhouden tot de samenleving waarin ze terecht komen. Ze ontwikkelen zich tot moreel bewuste, onafhankelijke en evenwichtige persoonlijkheden' (MLA, 2021: 11)

Deze doelen worden vaak kort samengevat tot de spreuk 'help hen het zelf te doen': de leerlingen helpen om hun persoonlijkheid zo te ontwikkelen dat zij bij het verlaten van het MLA op eigen benen kunnen staan en succesvol hun plaats in de samenleving kunnen innemen. In montessori-jargon: de valorisatie van de persoonlijkheid. Dit hangt nauw samen met het montessoridoel van kosmisch onderwijs: 'The purpose [of education] is not to create walking encyclopedias of knowledge... The "stuff" the students learn is almost incidental to the enrichment of the context they gain for understanding themselves and their place in the universe.' (Montessori Culture, z.j.)

Dit gezamenlijke doel delen wij op het MLA. Maar ons streven wordt, zoals gezegd, bemoeilijkt door een aantal factoren.

2.2 Organisatie

In de inleiding beschreef ik al mijn onvrede door de taken die mij zijn afgenomen en die zijn vervangen door lesgevendende taken. Mijn onvrede heeft ook te maken met het gevoel dat leidinggevendenden niet zien wat ik voor de school doe of, als zij het wel zien, mijn werk niet waarderen. Dit zijn persoonlijke ervaringen, maar ook andere collega's kregen er dit schooljaar mee te maken. De grote vraag 'waar doe ik het allemaal voor?' rijst. Voor mij is dit een symptoom van een groter probleem: een schoolorganisatie die niet goed functioneert. Wanneer collega's zich niet gewaardeerd voelen, geen zeggenschap hebben over de invulling van hun werk en het vertrouwen in hun leidinggevendenden verliezen, gaat het niet goed.

In de leiding van het MLA zijn de laatste jaren steeds wijzigingen geweest. In een paar jaar tijd zijn er meerdere conrectoren personeelszaken geweest en in het personeelsbeleid is het

een en ander mis gegaan. Het gaat dan om zaken rondom vacatures, contracten, uitbetaling bij ziekte, samenstelling van secties. De twee leidinggevenden van het bovenbouwteam zijn vertrokken: de een ging met pensioen, de ander nam ontslag.

Nog iets verder terug in de tijd is de structuur van de schoolleiding veranderd. Waren er eerst drie schoolleiders (een rector en twee conrectoren) met daaronder zeven of acht deelschoolleiders, inmiddels is het een groep van acht of negen schoolleiders. Acht of negen, want van een persoon is het mij niet duidelijk of die schoolleider is. Het is me sowieso niet van al deze mensen duidelijk wat ze doen. Met die verandering in de schoolleidersstructuur is de tussenlaag 'deelschoolleider' verdwenen en het 'gespreid leiderschap' is ingevoerd. Of dit inmiddels is geëvalueerd weet ik niet. Maar ik weet wel dat de school zo lang ik er werk nog nooit zo top-down is geleid als nu, nu het leiderschap gespreid zou moeten zijn.

In presentaties van en gesprekken met de schoolleiding valt regelmatig het woord 'vertrouwen'. Dat is terecht, want ik denk dat we allemaal vertrouwen willen hebben in elkaar en in de toekomst. Met vertrouwen werkt het zo veel prettiger. En dat vertrouwen is er niet. Dat is een probleem.

2.3 Corona

Een ander probleem, een probleem dat geheel buiten onze invloedssfeer is ontstaan, is de coronapandemie. Leerlingen hebben thuis onderwijs moeten volgen en niet alle leerlingen hebben dat goed opgepakt. Leerlingen hebben school moeten missen: niet alleen het onderwijs, de uitleg en de hulp van de leraren, maar ook het samenzijn met leeftijdgenoten en het leven in de minisamenleving die de school vormt.

Sommige leerlingen hebben vertragingen opgelopen in hun cognitieve ontwikkeling, sommige in hun sociale en/of emotionele ontwikkeling. Leraren willen hen daar bovenop helpen, met extra aandacht, extra lessen, extra sociale activiteiten. Daar is een goed plan voor nodig – en daar is overleg met collega's voor nodig – en daar is tijd voor nodig. Als die tijd er niet is, ontstaat er een gevoel van onmacht. En dat is een probleem.

In mijn eigen vaksectie, de sectie Nederlands, is er bijvoorbeeld nauwelijks overleg tussen collega's die lesgeven in de bovenbouw, de onderbouw en de mavo. We weten onvoldoende van elkaar wat de problemen zijn waar wij en leerlingen tegenaanlopen, wat we doen om de vertragingen in te lopen, hoe we elkaar kunnen ondersteunen. Bovendien is het voor mij en verschillende andere collega's ingewikkeld om momenten te vinden om met leerlingen af te spreken voor extra ondersteuning. Ben ik in Oost, is de leerling in Zuid. Ben ik in Zuid, heeft de leerling geen tijd.

2.4 Verbouwing

Hoe komt het dat het moeilijk is om leerlingen te zien en met collega's te overleggen? Wat maakt dat we zo'n enorm gebrek aan tijd hebben? Waarom weet ik eigenlijk niet wie precies schoolleider zijn en wat zij doen? Sinds schooljaar 2020/2021 is fietsen een belangrijke bezigheid geworden voor leraren op het MLA, een item in de agenda, een reden om ergens niet aanwezig te kunnen zijn die verder niet uitgelegd hoeft te worden. 'Zullen we het vierde uur overleggen over het programma voor 5V?' 'Nee, dan zit ik op de fiets.' Het hoofdgebouw van het MLA wordt verbouwd en daarom is er een tijdelijke locatie voor 5H, 5V en 6V, op 20 minuten fietsafstand. Leraren die zowel lesgeven aan de eerste, tweede, derde en/of vierde klas als aan de vijfde en/of zesde klas, moeten dus pendelen tussen de locaties. Dat kost tijd, voor de collega's met de meeste pech tot wel vier klokuren per week.

Maar het gaat niet alleen om het fietsen. 'Fietsen' is op het MLA metafoor geworden voor geen vaste werkplek meer hebben, voor je niet meer thuis voelen op de locatie waar je

jarenlang hebt gewerkt, voor niet te vinden zijn voor leerlingen en collega's, voor nauwelijks (informeel en formeel) contact hebben met collega's, voor je (mentor)leerlingen niet even kunnen spreken, voor op je eigen eilandje zitten in plaats van samen te werken. En dat is een probleem.

2.5 Afstand

Wij, MLA, zijn losgezongen van elkaar, terwijl wij één, een gemeenschap, moeten, willen en kunnen zijn. Wij MLA. Dat geldt niet alleen voor de leraren, maar ook voor het ondersteunend personeel en de directie. Een collectieve actie als de brief van het bovenbouwteam aan de schoolleiding¹ was alleen mogelijk door een 'wij' (het lerarenteam), maar ook alleen door niet-wij (de schoolleiding). Ik weet niet wat zij, de leden van de schoolleiding, allemaal precies doen. En zij weten ook niet wat ik en wat andere leraren allemaal precies doen. Misschien hoeft dat ook niet altijd, maar het heeft er wel toe geleid dat mijn taken me dit schooljaar (want zo voelt het) zijn afgepakt.

Ook tussen bovenbouw-, onderbouw- en mavoteam is een schisma ontstaan: jullie ob en mavo hoeven niet heen-en-weer en wij bb wel; jullie ob hebben onze lerarenkamer overgenomen en nu weten wij bb niet meer waar we moeten gaan zitten; maar wij ob hebben ook geen vaste lokalen meer en moeten ook de hele school door. Ik wil hier overigens niet het beeld schetsen dat de leraren op het MLA elkaar zo'n beetje de tent uit vechten. Maar ik hoor regelmatig discussies en gesprekken die duidelijk maken dat er in wij-zij wordt gedacht. En dat is een probleem.

2.6 Verbinding

Het probleem is dus een complex probleem. En ik denk dat de complexiteit ons lamslaat: een simpel probleempje kan ons nog wel enthousiast maken, maar wanneer wij het gevoel hebben dat het buiten onze macht ligt, worden wij klein. Maar ik laat mij niet kennen. Mijn missie is dit probleem te analyseren, in stukjes te hakken en waar mogelijk aan te pakken. Wij kunnen dat, want wij zijn MLA'ers. Mijn collega's zijn sterke, gemotiveerde, bevlogen professionals en ik geloof dat zij en ik en wij samen de kracht hebben om ons hierdoorheen te slaan.

Als het gaat om verbinding met elkaar, om het wij-gevoel, dan gaat het over onze gezamenlijke missie. Alle leraren, het ondersteunend personeel en de schoolleiding hebben, als het goed is, één centraal focuspunt: de leerling. Wij hebben een gezamenlijk doel, een doel dat ons bindt, en dat doel is de leerling te helpen. Wij willen leerlingen na vier, vijf, zes, zeven, acht jaar desnoods afleveren als mooie, wijze, sociale mensen. En daarom focus ik in dit onderzoek op dat gezamenlijke doel.

¹ De eerder genoemde 'opstand' (hoofdstuk 1) van een grote groep leraren die lesgeven in de bovenbouw had de vorm van een brief. Daarin werd de behoefte kenbaar gemaakt aan nieuwe schoolleiders bovenbouw die het vertrouwen van het team genieten en die weten wat er werkelijk speelt.

3. Doelstelling

Empowerment van Wij MLA, dat is mijn doel. Hoe? Door te focussen op wat ons verbindt en wat ons energie geeft: de ontwikkeling van onze leerlingen. Aan de hand van literatuur- en praktijkonderzoek wil ik inzicht krijgen in de verschillende factoren die bijdragen aan de ontwikkeling van leerlingen in hun middelbareschooltijd. Wat moet nu eigenlijk de taak van de school zijn, buiten het onderwijzen van de vakkennis die leerlingen nodig hebben om hun diploma te halen? Welke rol hebben leraren in de ontwikkeling van de leerlingen? En wat is nu eigenlijk de invloed van de school en de leraar op de ontwikkeling van de leerling?

Ik wil daarmee mijzelf en mijn collega's hernieuwde kracht en energie geven, onze MLA-vlam aanwakkeren, en daarmee ook het gemeenschapsgevoel versterken: Wij MLA. Ten slotte wil ik een voorstel doen om het bewustzijn van, spreken over en samenwerken aan de kosmische taak van het MLA te vergroten.

3.1 Theoretisch onderzoek

Ik start met een theoretisch onderzoek naar de rol en taak van de school en de leraar in de ontwikkeling van leerlingen in de middelbareschoolperiode. Ik onderzoek tevens wat de invloed van de leraar is op de ontwikkeling van de leerlingen, ook en vooral als het gaat om de niet-cognitieve ontwikkeling. Ons gezamenlijke doel is de leerlingen te helpen het zelf te doen: hoe helpen we hen daarbij? Ik onderzoek wat Maria Montessori hierover heeft gezegd en geschreven, maar ook wat bijvoorbeeld Jelle Jolles concludeert uit hersenonderzoek en wat John Hattie schrijft op basis van zijn meta-analyses over wat invloed heeft op het leren van leerlingen.

3.2 Praktijkonderzoek

Om erachter te komen wat Wij MLA nu echt belangrijk vinden, ga ik te rade bij de leraren zelf. In de afgelopen twee jaren hebben zij examenleerlingen bij de diploma-uitreiking individuele speeches gegeven. De speeches die zijn uitgesproken bij de uitreiking in 2020 heb ik weten te bemachtigen en deze ga ik analyseren om erachter te komen wat MLA-leraren zo belangrijk vinden dat zij het benoemen in hun speeches.

Daarnaast ga ik oud-leerlingen enquêteren om van hen te horen wat zij hebben geleerd op het MLA, wat hen is bijgebleven en wat zij belangrijk vonden. Herkennen zij de eigenschappen en vaardigheden die leraren benoemen in de speeches? Ook wil ik weten of zij verschil zien tussen hun eigen ontwikkeling en die van anderen, niet-MLA'ers, met wie zij contact hebben in hun werk, studie, sport of sociale netwerk. Ten slotte wil ik van hen weten of zij bij het verlaten van het MLA klaar waren voor de volgende stap en om hun plaats in de wereld in te nemen.

3.3 Aanbevelingen

Wat doen Wij MLA nu eigenlijk, wat dragen wij bij aan de ontwikkeling van onze leerlingen, wat hebben ze aan ons gehad? Ik hoop dat de resultaten van mijn praktijkonderzoek antwoorden geven die mij en mijn collega's kracht geven: hier doen we het voor, die is wat ons verbindt. Het bijdragen aan de ontwikkeling van onze leerlingen is geen individuele aangelegenheid. Natuurlijk kan een leerling bijzondere herinneringen hebben aan een bepaalde leraar of het gevoel hebben dat vooral de pedagogisch conciërges richtinggevend is geweest voor diens leven. Maar uiteindelijk dragen wij gezamenlijk bij aan de opvoeding en ontwikkeling van onze leerlingen.

Daarom denk ik dat de conclusie uit mijn praktijkonderzoek, het 'hier doen we het voor' niet alleen voor mij als individu of voor mijn collega's als individuen, maar voor ons als gemeenschap versterkend zullen zijn.

Ik wil aanbevelingen doen aan de schoolleiding voor manieren om het kosmische hart van het MLA op de kaart te zetten, naar analogie van de kosmische taak van het onderwijs zelf. De school mag dan in puin liggen, maar de fundamenten zijn intact gebleven. Op die fundamenten kunnen wij bouwen. Door ons bewust te zijn van onze gezamenlijk taak. Door te spreken over wat ons bindt: dat waar wij het voor doen. Door onze gezamenlijke kosmische taak te formuleren dus en samen te werken aan de uitvoering ervan.

4. Theoretisch kader

Wij MLA hebben als collectief het doel om onze leerlingen te helpen: te helpen om het zelf te doen. (MLA, 2021) Het streven van het MLA beschreef ik eerder, in hoofdstuk 2.1. Een samenvatting is te vinden in het tekstvak. Hoe verhoudt dit streven zich tot de visie die Montessori heeft op het onderwijs en de kerntaak ervan? En wat betekent het voor de taak van de individuele leraar?

Het MLA helpt de leerlingen om

- een evenwichtige persoonlijkheid te ontwikkelen
- hun creativiteit te ontwikkelen
- zelfstandig te leren werken
- verantwoordelijkheid te dragen voor het eigen handelen
- een diploma te halen
- kennis en vaardigheden te verwerven om in de samenleving een rol van betekenis te kunnen vervullen
- moreel bewustzijn te ontwikkelen
- onafhankelijk te worden

In dit hoofdstuk beschrijf ik de taken en rollen van de school en de leraar. Ik begin met de taak van het onderwijs. Vervolgens ga ik in op de manier waarop de school een omgeving biedt waarin de leerling zich ten volle kan ontwikkelen. Ten slotte beschrijf ik wat de rol van de leraar is in de opvoeding en ontwikkeling van de tiener.

4.1 De taak van het onderwijs

'Education depends on a belief in the power of the child and on a certainty that the child has within himself the capacity to develop into a being that is far superior to us,' aldus Montessori. 'He will not only be capable of a better way of living but will be the only person who can show us this.' (Montessori, 2020: 99) Haar positivistische wereldbeeld straalt van de boodschap af: de mens is van nature een goed en krachtig wezen; slecht gedrag of slechte gedachten zijn het gevolg van fouten in opvoeding en onderwijs.

De taak van het onderwijs is daarom te zorgen voor de ideale omstandigheden om het goede van het kind tot bloei te laten komen. 'The secret of education is to recognize and observe the divine in man; that is to know, love and serve the divine in man.' (Montessori, 2020: 96-97) Voor Montessori is het van het grootste belang om de wensen en behoeftes van het kind als uitgangspunt te nemen. De taak van het onderwijs is zich te voegen naar die wensen en behoeftes: wat heeft het kind of de tiener nodig om diens potentieel waar te maken, om tot volle bloei te komen, om de wereld verder te brengen?

In het geval van de middelbare school gaat het om de behoeftes van de tiener. Het 'middelpunt [...] waarnaar wij ons in de opvoeding met vast vertrouwen kunnen richten', aldus Montessori, 'is de persoonlijkheid der kinderen, die wij moeten opvoeden'. (Montessori, 1941: 233) De toekomst is onzeker, schrijft zij, dus het belang en de noodzaak van vakkennis of beroepsvaardigheden kunnen wij niet inschatten. Maar de school kan de persoonlijkheid van de mens voorbereiden voor onvoorziene omstandigheden. De taak van de middelbare school is daarom de valorisatie van de persoonlijkheid.

Ook in het moderne denken over het onderwijs komt deze visie terug. Er is bijvoorbeeld veel gezegd en geschreven over de 21^e-eeuwse vaardigheden die in het onderwijs centraal moeten staan: minder focus op vakkennis, meer op de vaardigheden die leerlingen in hun latere leven kunnen gebruiken. En onderwijsfilosoof Gert Biesta schrijft bijvoorbeeld dat 'een

centrale onderwijspedagogische opdracht erin bestaat dat we individuen de mogelijkheden verschaffen om in de wereld [te] kunnen komen'. (Biesta, 2017) Ook hij zet de leef- en belevingswereld van de jongere centraal: opvoeders, leraren en onderwijsinstellingen moeten 'belangstelling tonen voor de gedachten en gevoelens van hun leerlingen'. (*Ibid.*) De pedagogiek van het onderwijs moet meer dan nu vaak het geval is gericht zijn op 'Bildung', een visie Biesta hij bijvoorbeeld ook uitwerkt in 'Het prachtige risico van onderwijs' (2015).

4.1.1 Een omgeving om te leren samenleven

In het montessorionderwijs staat de opbouw van de persoonlijkheid dus centraal. Maar het kan een destructieve werking hebben, zegt Montessori, bijvoorbeeld door het tegenhouden van samenwerken. Montessori spreekt over 'the desire to associate' die kinderen hebben: de mens heeft een natuurlijke drang om zich te verhouden tot de ander en om niet individualistisch te opereren. 'Some of the errors of adult society,' aldus Montessori, 'are due only to the fact that education of young children has aimed so much at frustrating this desire [to associate].' (Montessori, 2020: 102) Omgevormd tot een positieve formulering, is de taak van het onderwijs om te voldoen aan de behoefte aan samenwerken en samenleven met anderen.

Tieners zijn ontzettend geïnteresseerd in elkaar, aldus Jolles in *Het tienerbrein* (2019). 'Tieners hebben hun aandacht bij uitdagende ervaringen en bij de meningen en belevenissen van de personen die belangrijk voor ze zijn: de peergroup, hun leeftijdsgenoten.' (Jolles, 2019: 41) Als de mogelijkheid bestaat om iets samen te doen, dan doen de meeste tieners dat. Dat is niet alleen een kwestie van leuk en gezellig. De tiener heeft sociale ervaringen nodig.

De tienerjaren zijn dan ook de gevoelige periode voor de sociale ontwikkeling. Sociale contacten en interactie hebben in deze fase andere gevolgen en effecten dan in eerdere periodes. Tieners ervaren sociale interactie intenser en de ervaringen dragen bij aan de ontwikkeling van bijvoorbeeld het rechtvaardigheidsgevoel, het zelfvertrouwen, de eigen waardigheid, het onafhankelijkheidsgevoel. (Montessori, 1941)

De middelbare school is een plek om de sociale vaardigheden te ontwikkelen. 'De tiener doet velerlei ervaringen op,' schrijft Jolles, 'verruimt zijn kennissen- en vriendenkring, en probeert uit te vinden waar hij staat, hoe anderen denken en voelen, en wat de samenleving in brede zin van hem verwacht.' (Jolles, 2019:181) Contacten met anderen, samenwerken met anderen, discussiëren met anderen, enzovoort, vergroten het zelfinzicht, het empathisch vermogen, zelfregulatie en sociaal gedrag. Allemaal vaardigheden die onontbeerlijk zijn voor de plaats in de latere samenleving. Allemaal vaardigheden die niet tot ontwikkeling kunnen komen zonder contact met anderen.

De taak van de school is dus de leerlingen de mogelijkheid te bieden om samen te werken, om zich zodoende te ontwikkelen in relatie tot anderen.

4.1.2 Een omgeving die samenhang biedt

Montessori bedacht voor de 'rijpere jeugd' het huis der landkinderen: een plek waar tieners de mogelijkheid krijgen fysieke arbeid te verrichten, wat nodig is in hun fase van lichamelijke ontwikkeling, en waar alles met alles samenhangt. Ook in een schoolse omgeving die geen landhuis is, moet de verbinding tussen alle schoolse lessen duidelijk zijn: niets staat op zichzelf en alle elementen samen vormen het geheel. Een montessorischool moet samenhang bieden tussen kennis van verschillende schoolvakken, tussen theoretische kennis en praktische uitvoering, tussen school en de 'echte' wereld, en tussen de leerlingen. Want is de wereld na school opgedeeld in Engels, aardrijkskunde, scheikunde en wiskunde?

Over de fase in de *third plane of development* schrijft Lillard: 'In the years in which children often seem at a loss trying to see how they might fit into the adult world, Montessori education provides a way to do so.' (Lillard, 2017: 280) Die manier is de 'farm school': de tieners leven samen in een sociale gemeenschap en brengen hun opgedane kennis in de praktijk, in levensechte situaties. Waarom is dit belangrijk? School is niet alleen school, aldus Lillard: het montessorionderwijs 'break[s] down the barriers that typically separate school from "real life" contexts.' (*Ibid.*: 281)

De samenhang die de school moet bieden zit daarnaast in de gemeenschap die een school moet zijn. Mario Montessori heeft het over een 'goed op elkaar afgestemde opvoedingsgemeenschap'. (Montessori, z.j.: 79) Die biedt de mogelijkheid voor de leerling om zelfstandig te zijn, te leren en initiatief te nemen. In die schoolgemeenschap is respect voor de persoonlijkheid en er is vertrouwen in de mogelijkheden van de leerlingen.

De school heeft dus de taak om een samenhangende gemeenschap te zijn waarin de leerling zich kan ontwikkelen. Daarnaast moet de school de verbinding maken tussen het schoolse en de grotere context van de wereld, de verbanden leggen tussen de schoolvakken en de wereld buiten de school.

4.1.3 Een omgeving om je plek in de samenleving te ontdekken

En zo komen we bij de school als samenleving-in-het-klein. De school vormt een samenleving waarin de leerlingen met elkaar leven en werken. Niet alleen omdat kinderen en tieners een sterke behoefte hebben aan samenwerken, zoals hiervoor besproken. Ook omdat de school een proeftuin is voor de gehele samenleving.

Montessori noemt de scholen voor de jongste kinderen 'society by cohesion': 'It's normal for children to be in contact with each other. It is a most fundamental fact. People who have seen this phenomenon say it is like society in embryo.' (Montessori, 2020: 21) De school is een kleine versie van de grote samenleving en kinderen leren op school samen te leven en zich te gedragen als individu in die gemeenschap. De school moet ook de plek zijn waar kinderen de kans krijgen om zich te ontwikkelen tot wie zij zijn, te ontdekken wat hun plaats is in de wereld.

Montessori's kosmisch onderwijs gaat over de universele samenhang: niets wat een kind doet of leert staat op zichzelf en het cognitieve leren op school is ondergeschikt aan de algehele ontwikkeling. (Beydler, 2009) Al in de basisschooljaren, de *second plane of development*, wordt het kind aangemoedigd om diens plaats in de samenleving te onderzoeken, met andere woorden: te onderzoeken wat diens kosmische taak is. Kinderen ontwikkelen hun moraal, zij leren samenhang te zien tussen alles wat zij leren en ervaren en gaan het grotere geheel van de gemeenschap zien. Dit alles moedigt hen aan om hun plaats in het geheel te onderzoeken.

Tijdens de middelbareschooltijd, de *third plane of development*, gaat de tiener zichzelf steeds meer als individu beschouwen. Een nieuwe fase breekt aan: tieners tussen twaalf en vijftien jaar zijn op zoek naar hun plek in de samenleving en naar mogelijkheden om bij te dragen aan de maatschappij. (Montessori Training, 2007) Hun grote idealen en hun overtuiging dat zij de wereld kunnen veranderen (verbeteren!) geeft hun de energie om actie te ondernemen. Hierin ligt hun kosmische taak. In de leeftijdscategorie van vijftien tot achttien jaar zijn jongeren op zoek naar manieren om gezamenlijke projecten uit te voeren en daarbij alles wat zij tot dusver hebben geleerd in de praktijk te brengen. (*Ibid.*)

De ervaringen die leerlingen opdoen in de schoolgemeenschap, zijn bepalend voor het latere leven, schrijft Montessori (2021). De school is onderdeel van de sociale opvoeding, want door de schoolse ervaringen past een kind zich aan aan het sociale leven. Een aangepaste mensen stellen zich open voor mogelijkheden, voor andere gezichtspunten, zij zijn flexibel en

kunnen creatief reageren op situaties. Met andere woorden: zij zijn goed toegerust voor het leven in de maatschappij.

'In the third plane of development, adolescents are discovering these narratives [about the soul] and compare these to their inner voice and develop their inner leader.' (Dijk et al., 2022: 36) De 'inner voice'² wordt soms overstemd en alleen een zekere mate van volwassenheid maakt het mogelijk ernaar te luisteren en handelen. Die volwassenheid ontwikkelen tieners gedurende hun tijd op de middelbare school en daarmee speelt de omgeving – spelen de school, de leraren en de medeleerlingen – een belangrijke rol. In het luisteren naar de innerlijke stem, om de innerlijke leider te vinden, om de kosmische taak te ontdekken.

De school moet dus een omgeving zijn waarin leerlingen ruimte krijgen om te ontdekken: wat de wereld te bieden heeft, wat zij de wereld te bieden hebben, wat hun bijdrage aan het geheel kan zijn. In de schoolgemeenschap leren zij hun rol en plaats in de samenleving kennen. Hier komt de relatie tussen school en wereld, zoals in paragraaf 4.1.2 besproken, weer in beeld.

4.1.4 Een omgeving om keuzes te leren maken

De school moet een afspiegeling zijn van de wereld en zo de plek vormen waar tieners worden voorbereid op hun rol in de volwassen samenleving. Onze samenleving is een democratie, aldus Montessori in 'On the Schooling of Young People' (2020), en ook de school moet een democratie zijn. Volwassenen hebben door hun stemrecht invloed op de regering van het land, zij mogen kiezen. Maar schoolgaande jonge mensen hebben geen keuze: zij worden gedwongen stil te zitten en te luisteren naar lesinhouden die de leraren kiezen en waartussen geen verbanden te ontdekken zijn.

Montessori's verontwaardiging over deze vorm van onderwijs spreekt uit de keuze voor de term 'crucified' – en de uitroepkens: 'It would be something if they were crucified for an ideal! But these adolescents have been condemned to a sacrifice for no purpose! (...) Children have no choice in either their school or in their teacher, nothing. Education understood like this is no education for the man who wants to grow into something great.' (Montessori, 2020: 86)

Maar vrije keuze is van het grootste belang: een mens moet leren om keuzes te maken, zoals die dat ook als volwassene zal moeten doen. Die vaardigheid is zeker te leren, aldus Jolles (2019) en het stimuleren van leren kiezen in de adolescentie heeft positief effect op de metacognitieve ontwikkeling. De levenservaring die de meeste tieners opdoen is vrij beperkt, waardoor er een gat ontstaat tussen het schoolse leven en het complexe leven van de moderne samenleving. Tieners moeten vaardigheden opdoen die hen voorbereiden om hun deelname aan die samenleving soepel te laten verlopen. De school heeft de taak om de ontwikkeling van die vaardigheden te stimuleren. Eén zo'n belangrijke vaardigheid is het maken van keuzes.

De school heeft dus de taak om leerlingen de mogelijkheid te bieden om eigen keuzes te maken. Dit betekent dat leerlingen het vertrouwen moeten krijgen dat zij kunnen leren kiezen. Zij moeten de kans krijgen om fouten te maken en om te leren van die fouten. Dit is wat hen vormt en wat hun belangrijke bagage meegeeft voor de rest van hun leven.

4.1.5 Een omgeving om je karakter te ontwikkelen

In de samenleving-in-het-klein die de school is, leren kinderen hun plaats in het geheel ontdekken door het samenleven en door de vaardigheden die zij leren. Montessori ziet de school als een proeftuin waarin kinderen hun karakter kunnen ontwikkelen. Kinderen leren

² 'This inner voice is also the fountain of the creative force where thought, feeling, spirit, and soul seem to merge as to bring a person's unique qualities to the surface.' (Dijk et al., 2022: 37)

elkaar te helpen, zij hebben respect en bewondering voor en interesse in elkaar. Kinderen leven en werken samen in harmonie, met wederzijds begrip. Er is orde en discipline. Er is zelfbeheersing. En zo zijn kinderen iedere dag bezig hun karakter te vormen. De samenleving die de school vormt, geeft hun de kans om belangrijke vaardigheden te ontwikkelen, zoals leren kiezen, jezelf beheersen, gedisciplineerd zijn. 'They must have the opportunities to exercise all these virtues which together form character.' (Montessori, 2020:24)

Niet het leren van vakinhoud of het halen van goede cijfers moet centraal staan in het onderwijs, maar de karaktervorming van het kind. 'The development of the total adolescent personality from within', dat is waar het onderwijs, zowel aan jonge kinderen als aan tieners, om zou moeten gaan. (Dijk et al., 2022: 36) Want hoe zouden jonge mensen hun rol moeten kunnen vinden in de volwassen maatschappij als zij zomaar vanuit het niets, met alleen kennis over wiskundige berekeningen, grammaticale regels, tektonische platen, et cetera, de volwassen wereld zouden betreden?

'How can he [the child] become an adult without learning to be an adult?' vraagt Montessori zich af. (Montessori, 2020: 25) Jonge mensen helpen hun karakter te ontwikkelen en hun plaats in de samenleving te vinden, is de taak van het onderwijs en van de school. Maar: 'Character formation cannot be taught. It comes from experience and not from explanations.' (*Ibid.*)

Als het gaat om het verwerven van executieve vaardigheden, zoals het evalueren van het eigen gedrag, het motiveren van zichzelf of het anticiperen op sociale situaties, geldt het devies 'oefening baart kunst', zo blijkt ook uit hersenonderzoek. Jolles (2019) concludeert dat het van het grootste belang is om in de tienerjaren ervaringen op te doen die nodig zijn om te leren keuzes maken, plannen, prioriteren, et cetera. De ontwikkeling van deze complexe, metacognitieve vaardigheden kan zeker gestimuleerd worden – waarbij feedback uit de omgeving helpt.

De taak van de school is daarom de leerlingen ervaringen te laten opdoen die hun karakter vormen en hun feedback te geven op hun handelen. Zulke ervaringen zijn bijvoorbeeld keuzes maken, samenwerken, plannen, zelfbeheersing, zichzelf motiveren en discipline.

Het montessorionderwijs heeft de taak om

- de wensen en behoeftes van de leerlingen te zien en daarnaar te handelen
- leerlingen de ruimte te geven om de wereld en hun rol daarin te ontdekken
- schoolse activiteiten, kennis en vaardigheden te plaatsen in de bredere maatschappelijke context
- leerlingen ervaringen te laten opdoen die hun karakter vormen (zoals leerlingen te laten samenwerken, leerlingen keuzes te laten maken, leerlingen de mogelijkheid te geven te leren van fouten, leerlingen zelf te leren plannen, leerlingen zichzelf te leren motiveren, leerlingen zichzelf te leren disciplineren)
- leerlingen vertrouwen te geven

4.2 De rol en taak van de leraar

De school als gemeenschap heeft dus de taak om zo'n klimaat te scheppen dat de leerling het eigen karakter kan ontwikkelen en uiteindelijk een volwassene wordt die diens taak in de samenleving kent en invult. Niet de volwassenen, met hun wensen en hun regels, moeten centraal staan, maar de ontwikkeling van de leerling. (Montessori, 2020)

Natuurlijk maakt het soms uit dat een leraar een vakinhoudelijke kwestie uitlegt aan een leerling, die daarna begrijpt hoe het zit. Maar maakt het voor de bredere ontwikkeling van de leerling ook echt uit wat de leraar vertelt en doet? Wat is de rol van de individuele leraar en welke invloed heeft die? 'To stimulate life, leaving it free, however, to unfold itself, that is the first duty of the educator,' zegt Maria Montessori. (Montessori Meesterschap, 2021) Maar hoe pakt een leraar dat aan?

4.2.1 Observeren

Het onderwijs moet 'the divine in man' zien (Montessori, 2020: 97): de innerlijke kracht en goedheid van de mens. De taak die Montessori voor leraren beschrijft is 'to see the marvels hidden in the child and help him to unfold them.' (*Ibid.*) Allereerst is het *zien* belangrijk: om de pracht en kracht in het kind te kunnen zien, moet de leraar kijken. In Montessoritaal: observeren. Montessori zelf baseerde zich voornamelijk op wat zij observeerde bij de kinderen.³ Echt kijken en zien is een ontzettend belangrijke kennisbron. Het is dan ook van belang dat de leraar observeert, daar de rust en de tijd voor neemt.

4.2.2 Samen staan voor de leerlingen

Het kind zien, diens kracht zien en het helpen zich te ontwikkelen is geen taak voor individuen, maar voor leraren als groep, als gezamenlijke kracht. Dat is de 'goed op elkaar afgestemde opvoedingsgemeenschap' die eerder al ter sprake kwam. (Montessori, z.j.: 79) Die gezamenlijke kracht is nodig, omdat de taak niet gemakkelijk is. Montessori spreekt regelmatig behoorlijk negatief over de onderwijsmores in haar tijd. Zaken op een andere manier aanpakken was niet gemakkelijk en haar toon is dan ook krachtig en vol strijdlust.

Hoewel de situatie op dit moment en deze plaats heel anders is, zijn de onderwijsmores ook niet optimaal, gezien vanuit Montessori's ideaal. Haar strijdvaardige woorden zijn daarom nu, op een montessoriaans lyceum, wellicht niet ongepast: 'The duty of educators is to insist before the world on the importance of this source of life; to stand together to make a space in which life can grow, where life can have the necessary conditions, and then have the patience and faith to wait for the result: a better order of life, and beings who are capable of living thus.' (Montessori, 2020: 100)

De leraar moet dus staan voor de leerlingen, voor hun behoeftes; ervoor zorgen dat zij zich kunnen ontwikkelen in een omgeving die daarvoor geschikt is, op een manier die geschikt is. Om die strijdvaardige houding te kunnen innemen, moet de leraar de pracht en kracht in de leerlingen zien: alleen dan kan die in staat en bereid zijn om te strijden.

4.2.3 Warmte en controle

Lillard (2017) bespreekt de theorie van Diana Baumrind over 'parental warmth and control'. Baumrind onderscheidt ouderlijk gedrag dat enerzijds veel of weinig warmte kent en anderzijds veel of weinig controle. Uit onderzoek blijkt dat kinderen baat hebben bij gedrag van volwassenen dat warm is en tegelijkertijd gekenmerkt wordt door controle. Baumrind noemt dit 'authoritative'. (Lillard, 2017: 294) Deze houding sluit naadloos aan bij Montessori's aanbeveling voor de manier waarop leraren omgaan met kinderen. 'Children thrive when given clear, solid structure, respectful communication, and emotional warmth,' vat Lillard samen. 'They fare best when parents set firm guidelines within which their children are allowed freedom. As children get older, they fare best when their parents gradually hand over more control.' (Lillard, 2017: 296)

³ In de biografie die Cristina de Stefano schreef over Maria Montessori komt het observeren steeds weer terug als bron van kennis, maar ook als een vaardigheid die haar onderscheidt van anderen. De Stefano heeft het over Montessori's 'uitzonderlijke observatievermogen' dat haar helpt 'om dingen op te merken die anderen niet zien' (De Stefano, 2020).

'Vrijheid in gebondenheid', de kreet die wel wordt geassocieerd met het montessorionderwijs, sluit hierbij aan. Kinderen en tieners hebben vrijheid nodig om eigen initiatieven te ontplooiën, om de wereld te ontdekken, om te worden wie zij zijn. De ruimte daarvoor moeten zij krijgen. Maar die ruimte kan niet grenzeloos zijn, benadrukt ook Montessori.

De taak van leraren is daarom om ruimte te geven én om die ruimte af te bakenen. Over de vrijheden en grenzen moeten zij openlijk communiceren, ze beargumenteren: hiermee betrekken zij de leerlingen en geven zij hun vertrouwen. En hun taak is ook om de controle af te bouwen, door langzamerhand meer vrijheid te bieden.

4.2.4 Leraar in ontwikkeling

De leraar is meer dan een vakdocent. De leraar is ook een opvoeder, een voorbeeld, misschien zelfs een rolmodel. 'The developmental (or unlearning) process from subject teacher to a holistic Montessori Educator is a journey that takes years and runs from the orientation stage all the way through to the MMT [Montessori Meesterschap],' aldus Dijk, Bray & Russell over leraren in het voortgezet montessorionderwijs. (Dijk et al., 2022: 36) Een 'Montessori Educator' is onder meer een 'educational designer, coach, teacher, trainer, observer, adult who lives and loves by example' (*Ibid.*) – alles met het doel jongvolwassenen te ondersteunen bij het vinden van hun plaats, rol en taak in de samenleving en de wereld.

Montessori (2020) is kritisch over de opleidingstrajecten voor opvoeders en leraren in haar tijd: die zijn te kort om volwassenen op te leiden voor zo'n cruciale taak als het onderwijzen en opvoeden van kinderen. In onze tijd zijn lerarenopleidingen uitgebreider, maar wel erg gericht op de vakinhoud. Veel eerstegraads leraren doen een vierjarige vakinhoudelijke studie en daarna een pedagogisch-didactische master van een jaar. Op dat moment is die pedagogisch-didactische kennis misschien afdoende, immers: in de praktijk leert men. Jammer is het dat verdere ontwikkeling voor het grootste deel afhankelijk is van het initiatief van de leraar zelf.

Veel (eerstegraads) leraren zijn in eerste instantie vakdocent, maar zouden al die andere rollen ook moeten ontwikkelen. Daarvoor moet de school(gemeenschap) de voorwaarden creëren én de leraar moet de urgentie voelen om zich te ontwikkelen. Hattie maakt in 'Leren zichtbaar maken' (2014) onderscheid tussen ervaren leraren en expert-leraren: uit zijn meta-analyses van effecten van onderwijs blijkt dat een ervaren leraar veel vakinhoudelijke kennis kan hebben, maar daarmee nog geen expert-leraar is. Die heeft namelijk niet alleen de kennis van de vakinhoud, maar heeft inzicht in hoe leerlingen leren. De expert-leraar zorgt voor een optimaal leerklimaat, stimuleert daarmee het leren en heeft een positieve invloed op het leergedrag van leerlingen.

De leraar moet de leerling ruimte geven om zich te ontwikkelen. Maar ook de leraar zelf moet dus de ruimte en gelegenheid krijgen én nemen om zich te ontwikkelen.

4.2.5 Passie en bevlogenheid

Passie is de sleutel, concludeert Hattie. 'Alle goede leraren hebben een passie voor hun vak, voor hun leerlingen en een gedreven geloof dat wie ze zijn en hoe ze zijn als leraar het verschil maakt in het leven van hun leerlingen, zowel tijdens de lessen als in de dagen, weken, maanden en jaren daarna.' (Day, in Hattie, 2014: 46) Gepassioneerde en bevlogene leraren hebben een positief effect op de leerprestaties van leerlingen, zoals we die kunnen aflezen op cijferlijsten.

Maar dat is niet het enige. Leraren met passie en bevlogenheid, die betrokken zijn bij het leerproces van hun leerlingen, zorgen ook voor leerlingen die gemotiveerd zijn om te leren, die zelfstandig hun kennis vergroten en verdiepen, die op verschillende manieren leren leren,

die plezier hebben in het leren. En ook voor leerlingen die ‘zichzelf en anderen respecteren; leerlingen die zich ontwikkelen als mensen met een “open mind” en het vermogen om actief, competent en evenwichtig kritische deelnemers te zijn in onze complexe maatschappij.’ (Hattie, 2014: 48) Met andere woorden: de bredere ontwikkeling van leerlingen, juist *dé* ontwikkeling die wij in het montessorionderwijs zo belangrijk vinden.

De taak van de leraar is dus om gepassioneerd en bevlogen te zijn, om te houden van wat zij doen, om zich te blijven ontwikkelen. Om ‘zo veel mogelijk [te] leren over de maatschappij, over anderen, over zichzelf – en anderen te helpen dat ook te doen.’ (Zehm & Kotler, in Hattie, 2014: 46) Om op die manier betrokken te zijn bij het leerproces van hun leerlingen.

4.2.6 Voorleven

‘If we are to have a better humanity the grown-ups must be better,’ aldus Montessori. ‘They must be less proud, think less of themselves, be less dictatorial. The adults must look at themselves and say “Yes, I understand this problem.”’ (Montessori, 2020: 74) De houding en het gedrag van de volwassene zijn een voorbeeld voor het kind: aan de volwassenen spiegelt het zich. Daarom moet de volwassene voorleven, ook op school. De wereld op school is de leerschool voor de echte wereld – en hoe kan een kind leren een goede volwassene te zijn zonder een goed voorbeeld te krijgen?

Het voorleven door de leraar is niet alleen belangrijk vanwege de voorbeeldrol, maar ook voor de leraar zelf: die moet dezelfde lerende en nieuwsgierige houding aannemen als de leerling. Zo kan de leraar zich inleven en verplaatsen in de leerling. Die verbinding is nodig om de leerling te ondersteunen in diens wordingsproces: ‘Teachers and parents [...] need to restore a deep, or at least honest connection, with their own inner sanctum or Inner Voice in order to observe and stimulate the developing child who is shaped by social experiences.’ (Dijk et al., 2022: 37)

De montessorileraar heeft de taak om

- vertrouwen te hebben en te geven
- strijdvaardig te zijn (voor de leerlingen en voor zichzelf)
- de leerling te zien, te observeren
- echt contact te hebben met de leerlingen
- gepassioneerd en bevlogen te zijn en blijven
- zichzelf te blijven ontwikkelen
- de leerling ruimte te geven en die ruimte beargumenteerd af te bakenen
- controle te hebben en de controle af te bouwen
- voor te leven

4.3 Conclusie uit het theoretisch onderzoek

De taak van het onderwijs is dus om de wensen en behoeftes van de leerlingen te zien en daarnaar te handelen. De middelbare school heeft als taak de valorisatie van de persoonlijkheid: leerlingen moeten de ruimte krijgen om de wereld te ontdekken én om te ontdekken welke rol zij in die wereld kunnen vervullen. Dat betekent dat schoolse activiteiten, kennis en vaardigheden moeten worden geplaatst in de bredere maatschappelijke context. De ruimte die leerlingen moeten krijgen, bestaat uit het opdoen van ervaringen die hun karakter vormen: de mogelijkheid om samen te werken, keuzes te maken, te leren van fouten, te plannen, zichzelf te motiveren en te disciplineren. Dit kan alleen als de school de leerlingen vertrouwen geeft.

Dat is dan ook een belangrijke taak van de individuele leraar: vertrouwen hebben en vertrouwen geven. Een andere taak van de leraar is strijdvaardig te zijn: voor de behoeften en wensen van de leerlingen, maar ook voor de eigen wensen en behoeftes. Dat kan alleen

als de leraar die wensen en behoeftes ziet en daarom is observeren van en contact hebben met de leerling noodzakelijk. Een gepassioneerde en bevrologene leraar heeft meer invloed op het leren van leerlingen – daarom moet een leraar houden van wat die doet en zich blijven ontwikkelen. Ook dat is iets om strijdvaardig voor te zijn (want hoe gemakkelijk verdwijnt de tijd niet in vergaderingen, nakijkwerk en administratieve beslommeringen...).

De leraar moet leerlingen ruimte geven, maar die ook afbakenen – niet zomaar zonder toelichting, maar beargumenteerd. De leraar moet controle hebben en die controle afbouwen, gebaseerd op observaties van de leerlingen. Ten slotte moet de leraar voorleven en zo laten zien hoe je leeft en hoe je leert, maar ook hoe je fouten maakt en daarmee omgaat.

5. Praktijkonderzoek

Met ons montessorionderwijs hebben Wij MLA dus verschillende doelen: de doelen die staan opgetekend in de schoolgids, aangevuld met en gepreciseerd door de doelen en taken volgens Maria Montessori en moderne wetenschappers. Nu is de vraag of Wij MLA die doelen behalen: leveren wij leerlingen af op de manier die wij voor ogen hebben, met de bagage die wij ze willen meegeven? Wat zien de leraren bij leerlingen die de school verlaten? En hoe ervaren leerlingen de school, de schoolcultuur en de houding van de individuele leraar of medewerker van de school?

5.1 Doel van het praktijkonderzoek

Dit onderzoek ik op twee manieren. Ten eerste bestudeer ik de diplomaspeeches die leraren gaven aan afzwaaiende leerlingen. Welke vaardigheden en eigenschappen benoemen en roemen zij in leerlingen? Wat vinden Wij MLA zo belangrijk dat we het noemen in een diplomaspeech en komt dat overeen met wat de doelen en taken van ons onderwijs en ons leraren zijn?

Ten tweede bevraag ik oud-leerlingen om erachter te komen wat hun ervaringen zijn. Wat zien zij als belangrijke vaardigheden en eigenschappen die zij hebben opgedaan in hun tijd op het MLA? En hoe beoordelen zij de houding van de school en de leraren? Op deze manier wil ik erachter komen of het MLA zijn doelen bereikt en taken vervult. Mijn hoop is dat het antwoord 'ja' is: het MLA als schoolgemeenschap en de leraren als individuen creëren een omgeving waarin leerlingen hun persoonlijkheid zo kunnen ontwikkelen dat zij na hun middelbareschooltijd hun plaats in de wereld kunnen innemen. Mijn doel is immers *empowerment* van leraren en andere medewerkers, dus een negatief resultaat zou nogal een tegenvaller zijn.

5.2 Speeches

Wat vinden leraren op het MLA belangrijk als het gaat om het leren en de ontwikkeling van de leerlingen? Het moment waarop wij leraren echt focussen op de successen van onze leerlingen – en dus het moment waarop wij zelf ook het goede en de successen ervaren – is de diploma-uitreiking. Dat is het moment waarop de leraren en de leerlingen een gemeenschap vormen. Het moment waarop leerlingen hun leraren de waarheid vertellen, waarop ze hen bedanken. Het moment waarop de ouders hun waardering uitspreken voor de school of de individuele leraar. Dat moment is een heel krachtig moment en daarom gebruik ik diplomaspeeches om te analyseren wat leraren van het MLA nu echt belangrijk vinden.

Ik gebruik hiervoor de speeches van 2020: die zijn verzameld en beschikbaar. In eerdere jaren was het geen gebruik op het MLA om leerlingen individueel toe te spreken. De speeches verschilden erg per klas: soms werd iedere leerling individueel toegesproken, soms de klas als geheel, soms een aantal leerlingen als groepje. De speeches van 2021 heb ik niet kunnen bemachtigen, maar met de ruim 200 speeches uit 2020 heb ik voldoende materiaal tot mijn beschikking om te bepalen welke eigenschappen en vaardigheden door leraren worden genoemd en geroemd en hoe die zich verhouden tot de doelen en taken van het MLA als montessorischool.

5.2.1 Werkwijze

Inventarisatie

Eerst heb ik alle 218 speeches doorgenomen en opmerkingen genoteerd over gedrag dat en eigenschappen en vaardigheden die de leerling laat zien, over de houding van de leerling ten aanzien van school of leren en de houding in de groep of maatschappij. Ik noem dit kort 'eigenschappen'. Ik heb geturfd hoe vaak een opmerking werd gemaakt over een

eigenschap. Soms was niet duidelijk wat een spreker precies bedoelde, daar moest ik interpreteren.

Een voorbeeld: wanneer een leerling 'sociaal' wordt genoemd, kan dat gaan over sociaal gedrag zoals anderen helpen, maar ook over veel vrienden hebben op school. Het heeft in ieder geval steeds te maken met de rol en positie in de groep, in de minimaatschappij die de school is. Daarom heb ik deze opmerkingen allemaal geschaard onder de eigenschap 'sociaal'. Een ander voorbeeld: 'doorzettingsvermogen' en 'doelgericht te werk gaan' zijn niet per se hetzelfde. Bij sommige leerlingen werd een van beide eigenschappen genoemd, bij andere beide in één adem. Ik heb ervoor gekozen onderscheid te maken tussen deze eigenschappen, omdat door de context soms heel duidelijk was dat er verschillende eigenschappen werden bedoeld.

Selectie en ordening

Sommige eigenschappen bleken erg dicht bij elkaar te liggen, dus die heb ik gebundeld. 'Zelfstandigheid' en 'verantwoordelijkheid nemen' bijvoorbeeld. Dit heeft mede te maken met wat ik hiervoor al aanstipte: door het ontbreken van context is het niet altijd duidelijk wat een spreker precies bedoelt. Nadat ik eigenschappen die erg dicht bij elkaar liggen had gebundeld, heb ik die eigenschappen geselecteerd die ten minste vijf keer zijn genoemd en deze eigenschappen vervolgens gesorteerd op het aantal keer dat ze genoemd zijn.

5.2.2 Resultaten

In de tabel staan de resultaten van de analyse.

<i>Eigenschap</i>	<i>Aantal</i>
Sociaal , bijdragen aan de maatschappij, anderen helpen, zorgzaam, behulpzaam (soms ook: kletsen... niet altijd verschil te maken)	53
Zelfstandig werken/handelen/denken, verantwoordelijkheid nemen	50
Leergierig/motivatie , ijverig, geïnteresseerd, nieuwsgierig, gemotiveerd, inzet, serieus	40
Doorzetter , doorzettingsvermogen, ijver, vastberaden, discipline	39
Eigenzinnig , eigen wil, eigen keuzes, authenticiteit, eigen weg	38
Hard werken , goede werkhouding, inzet, taakaanvaarding	38
Vrolijk , humor inzetten, plezier, optimisme, positief	38
Klaar voor vervolgstap , vertrouwen in kunnen/toekomst (door spreker), toekomst gekozen die past	35
Ambitieuw , grote plannen, uitdaging, avontuur zoeken, veel willen, kiezen voor kwaliteit, niet makkelijkste weg kiezen	31
Tegenslagen overwonnen, ging niet altijd goed, leren omgaan met tegenslagen, strijdlust, oplossingsgericht	27
Zelfbewust/zelfverzekerd , bewust van eigen kunnen, zelfkennis, durven uitspreken, eigen mening geven, eerlijk, oprecht	26
Volwassen worden, ontwikkeling doorgemaakt, groei	25
Rust (in klas, in manier van werken), geen stress	24
Organisatie , zaakjes/werk goed op orde, organisatie, deadlines, op tijd, goede planning, zorgvuldig, precies, consciëntieus	24
Creatief	23
Doelgericht , weten wat je wilt, ervoor gaan, vermogen om doel te behalen, vastberaden	21
Bescheiden, vriendelijk, lief	18
Engagement , betrokkenheid bij wereld, maatschappelijk betrokken, rol in (school)gemeenschap	15
Efficiënt , precies genoeg punten, op het juiste moment gas geven, werken als het moet	14
Kritisch , kritische vragen, kritisch denken	9
Flexibiliteit , plannen aanpassen aan omstandigheden, lot aanvaarden, aanpassingsvermogen	6

Tabel 1: Resultaten van de analyse van de diplomaspeeches MLA 2020. In de linker kolom de eigenschappen die door de sprekers zijn genoemd, in de rechter kolom het aantal keer dat een eigenschap (of parafraze ervan) is genoemd.

Toelichting

De resultaten uit de tabel licht ik kort toe, met behulp van citaten uit de speeches. Twee eigenschappen springen eruit: sociaal gedrag en zelfstandigheid. Zoals eerder genoemd gaat 'sociaal gedrag' om een heel scala aan vaardigheden en gedragingen, maar alle hebben overeenkomstig dat ze gaan over de plaats van de leerling in de groep.

'Maar hoe dan ook, je bent echt een aanwinst in een klas. Je bent een gangmaker en bekommert je om het wel en wee van je klasgenoten. Je hebt oog voor wat er moet gebeuren. Je komt op voor waar je in gelooft en bent niet bang om het gesprek aan te gaan. Je was soms wat afgeleid in de les, maar je was wel op een positieve manier aanspreekbaar voor docenten. De balans tussen het sociale en het werk aspect van school heb je steeds beter gevonden, waarvoor complimenten!' (MLA, 2020: 167)

'Begripvol en goedlachs als je bent corrigeerde je, op subtiele wijze, hier en daar weleens een andere leerling op zijn/haar gedrag.' (*Ibid.*: 70)

Zelfstandigheid en gedrag dat wijst op zelfstandigheid, zoals de eigen verantwoordelijkheid nemen, wordt ook veel genoemd. Uit de speeches blijkt dat leraren dit veel zien en dat zij het zelfstandigheid zo belangrijk vinden dat zij het benoemen in de speeches.

'Kan een mens meer easygoing zijn dan jij? De meest georganiseerde was je niet en ook niet de meest ambitieuze, maar je liet je in het geheel niet gek maken. En dat hoefde ook niet, want het ging eigenlijk best zo. Tot het eerste verslag in 6V er ineens iets minder fraai uitzag en we een gesprek hadden, ook met je ouders. De boodschap was helder: Je moest er toch echt een tandje bij zetten. Ik herinner me dat je ouders je heel rustig wezen op je eigen verantwoordelijkheid. En die heb je genomen.' (*Ibid.*: 87)

Daarna volgen eigenschappen als doorzettingsvermogen, eigenzinnigheid, vrolijkheid, de wil om hard te werken en ambitie.

'Binnen 5 minuten na het begin van de eerste les stond ik jou al dingen uit te leggen die ik net in 5vwo had besproken. En wat nog gekker was, je snapte direct wat ik zei. Dat ben je eigenlijk het hele jaar blijven doen. Vragen stellen die altijd een stuk verder gingen dan de stof die jij eigenlijk moest kennen. Ik wilde, dat al mijn leerlingen zo'n interesse in de stof toonden en die interesse zal je in de toekomst zeker goed uitkomen.' (*Ibid.*: 64)

“Mijn vorige school was heel vreselijk”, zei jij stellig begin dit jaar. Wat een opluchting moet het inderdaad zijn voor een jongedame die als een wervelstorm aan de slag kan gaan, een doorzetter is, een harde werker, een vragensteller, “help mij het zelf te doen”, wablied, zie hier, de ideale zelfsturende leerling in actie! (*Ibid.*: 141)

'Met een zekere vastberadenheid en op bijna stoïcijnse manier zat je altijd te werken bij mij in de klas. Niets kon jou van je stuk brengen, hoe druk het soms ook was. De rust die je uitstraalde vond ik bijzonder om te zien.' (*Ibid.*: 71)

'Je bent altijd positief, opgeruimd en goedlachs geweest. Je leek ogenschijnlijk niet gebukt te gaan onder de stress van het presteren, terwijl ik wel beter wist. Je gaat nooit bij de pakken neerzitten, je bent een doorzetter.' (*Ibid.*: 52)

Opvallend is ook dat door leraren regelmatig wordt benoemd dat de leerling klaar is voor de vervolgstap, dus diens plaats in de wereld kan gaan innemen. Verschillende keren wordt

verwezen naar de veerkracht van leerlingen: tegenslagen overwinnen, doorgaan ondanks pech of problemen.

'Volwassen hoef je niet meer te worden, dat ben je al een hele tijd. Zelfstandig? Ik ken je niet anders dan als een sterke leerling die gedreven doet wat ze moet doen, ondanks tegenslagen. Zorgeloos is jouw schooltijd niet geweest en toch heb je steeds oog voor anderen. Dus ga jij het redden, in je eentje op reis? Daar twijfel ik geen moment aan. Wat je daarna wilt gaan doen wist je nog niet zeker, toen we het er voor het laatst over hadden, maar iemand die zo sterk is als jij, gaat het hoe dan ook redden.' (*Ibid.*: 119)

Bijzonderheden

Een aantal zaken vallen op aan de speeches: ten eerste het observatievermogen van de leraren. Uit veel opmerkingen blijkt dat zij de leerlingen hebben *gezien*, hebben gezien wie zij zijn en wat hun kwaliteiten zijn. Soms wordt daar ook letterlijk naar verwezen.

'In de afgelopen twee jaar heb ik jou met verwondering en een almaar groeiende bewondering gevolgd.' (*Ibid.*: 146)

Daarnaast laten verschillende uitspraken zien dat er echt contact is tussen leraar en leerling en dat ook de leraar diens kwetsbaarheid durft te laten zien.

'Ik denk dat het aan het eind van de vierde was dat we een keer na de les een gesprek hadden. Ik vond dat je te vaak te onrustig was en niet heel geïnteresseerd meedeed met de les. Dat raakte je. Je vertelde me dat je wel geïnteresseerd was en dat je vaak dit soort gesprekken had met leraren, die jou er (in jouw ogen ten onrechte) altijd uit pikten. Ik weet niet of het door het gesprek kwam, maar tussen ons ging het vanaf toen veel beter. Ik was me bewust van wat je had gezegd en probeerde minder op je te letten en jij deed je best om wat meer bij te dragen aan een prettige les. En daarin ben je echt gegroeid.' (*Ibid.*: 92)

Ten slotte wordt met enige regelmaat letterlijk verwezen naar het montessorionderwijs. Het voert te ver om ze hier allemaal te noemen, dus ik vat samen welke eigenschappen en vaardigheden worden genoemd als montessorivaardigheden. De opmerkingen zijn te lezen in bijlage 1. Veruit het meest genoemd is zelfstandigheid, ook wel geformuleerd als zelfredzaamheid of zelfsturing.

'Je hebt in twee jaar laten zien wat een voorbeeldig Montessori-kind je bent: creatief, sociaal, zelfstandig. De doelen van ons onderwijs in eigen persoon.' (*Ibid.*: 98)

Daarna komen creativiteit en sociaal gedrag: ook expliciet getypeerd als montessorivaardigheden. Zelfkennis, eigenzinnigheid en doorzettingsvermogen komen een paar keer voor. Verder een hele lijst aan kenmerken die slechts één keer als montessorivaardigheid worden genoemd en af en toe dicht bij elkaar liggen: gedrevenheid, doelgerichtheid, discipline, veeleisend zijn. Verantwoordelijk zijn, maatschappelijk betrokken of zorgzaam. Goed gebekt zijn of een mening hebben. Vragen stellen.

5.2.3 Conclusie uit de speeches

'Let us know the child first in order to educate him,' zegt Montessori. (Montessori, 2021: 8) Uit de speeches blijkt observatievermogen van de leraar en het (willen) kennen van de leerling. Als het gaat om de doelen zoals benoemd in hoofdstuk 5.1 is in de speeches van alles terug te zien. Natuurlijk gaat het over het behaalde diploma, het zijn immers de diplomaspeeches. Daarnaast wordt verwezen naar onder meer zelfstandigheid, verantwoordelijkheid, samenwerken en de plaats in de groep vinden.

In de speeches zijn vooral verwijzingen terug te zien naar de doelen van het MLA, zoals die in de schoolgids te lezen zijn. Ook de karaktervormende ervaringen (een taak van het montessorionderwijs) komen regelmatig terug. De meeste taken van de school en de leraar zijn in de speeches niet expliciet te vinden – die gaan immers niet over de leerling, die bij de diplomaspeech centraal staat.

Sociaal gedrag en zelfstandigheid springen eruit: ze komen veel voor in de diplomaspeeches en worden door leraren expliciet genoemd als montessorivaardigheden. De ontwikkeling van sociale vaardigheden is geen expliciet doel in de MLA-schoolgids, maar wel volgens Montessori. Naar creativiteit wordt in de speeches wel verwezen, zowel in het algemeen als in de context van montessorivaardigheid, maar met 23 verwijzingen is het geen veelgenoemd kenmerk. In de speeches wordt zeker verwezen naar de persoonlijkheidsontwikkeling, die vele aspecten bevat, waaronder ook sociaal gedrag, doorzettingsvermogen, et cetera. Ook het ontwikkelen van moreel bewustzijn kent vele kanten, waaronder maatschappelijk bewustzijn, betrokkenheid bij de wereld en zorg voor elkaar.

Zo komen alle doelen van het MLA in meer of mindere mate aan de orde. Bovendien spreekt uit de speeches een groot observatievermogen en betrokkenheid van de leraren bij de leerlingen. Ook vertrouwen in de leerlingen is terug te vinden, bijvoorbeeld in opmerkingen over de keuzes die leerlingen hebben gemaakt, de groei die zij hebben doorgemaakt of de toekomstplannen die zij hebben.

'Ik heb het volste vertrouwen in je.' (MLA, 2020: 16)

'De eerste SE-week won je mijn vertrouwen door daarin uitsluitend voldoende te halen en voor Wiskunde B een 9,1.' (*Ibid.*: 63)

'Ik heb er daarom alle vertrouwen in dat je dromen gaan uitkomen.' (*Ibid.*: 107)

'Ik heb er alle vertrouwen in dat het goed komt!' (*Ibid.*: 2)

En dat zijn slechts een paar van de blijken van vertrouwen. Of leerlingen dit vertrouwen ook gevoeld hebben tijdens hun schooljaren, hoop ik te achterhalen met de enquête voor oud-leerlingen. Tot slot: aan de verwijzingen naar schoolse prestaties in het bovenstaande citaat ('uitsluitend voldoende' en 'een 9,1') is te zien dat er in de speeches wel verwezen wordt naar cijfers en scores. Opvallend is echter dat dit bijzonder weinig gebeurt.

Dat brengt mij bij mijn laatste conclusie: voor de leraren op het MLA zijn (althans bij de diploma-uitreiking) de schoolprestaties veruit ondergeschikt aan de ontwikkeling van de persoonlijkheid van de leerling. 'De traditionele opvoeding in de klassikale school houdt zich te eenzijdig bezig met de overdracht van kennis en negeert zijn verantwoordelijkheid met betrekking tot de innerlijke ontwikkeling van de persoonlijkheid,' schrijft Mario Montessori. (Montessori, z.j.: 75) Voor het MLA lijkt dat in ieder geval niet te gelden.

5.3 Enquête

Leraren op het MLA laten dus blijken dat zij de persoonlijkheidsontwikkeling van de leerling van groter belang vinden dan diens schoolse prestaties, als we kijken naar de speeches. Daaruit blijkt verder dat zij vertrouwen hebben in de leerlingen en hen echt zien. Zij prijzen zelfstandigheid, sociaal gedrag en allerlei executieve vaardigheden, zoals doorzettingsvermogen, motivatie en discipline. Maar hoe ervaren leerlingen dit? Zien zij de betrokkenheid van leraren? En maakt het volgens hen uit dat zij op een montessorischool hebben gezeten, hebben zij bepaalde vaardigheden beter kunnen ontwikkelen dan niet-montessorianen? Daar wil ik achter komen met een enquête.

Hieronder een toelichting op de werkwijze bij het opstellen van de enquête en de keuze voor de onderzoeksgroep. Vervolgens een overzicht van de resultaten. Alle resultaten zijn toegevoegd als bijlage 3.

5.3.1 Werkwijze

Vragen

De vragenlijst 'Wat heeft het MLA je meegegeven? Vragenlijst oud-leerlingen MLA' is toegevoegd als bijlage 2. Door de titel kennen respondenten het onderwerp van de vragenlijst enigszins. In de inleiding leg ik kort uit wat het doel is:

'Deze enquête is onderdeel van een onderzoek naar wat leerlingen op het MLA leren – buiten de inhoud van de schoolvakken om. Het montessorionderwijs heeft niet alleen het doel om leerlingen te helpen een diploma te halen. Het wil leerlingen ook ondersteunen in de persoonlijke ontwikkeling en in het vinden van hun plaats in de wereld. (...) De vragen gaan daarnaast over de schoolcultuur op het MLA, omdat die invloed heeft op de ontwikkeling.'

De eerste vraag is een open vraag, waarmee ik respondenten vrij wil laten associëren: wat is in een woord/enkele woorden het belangrijkste wat je hebt geleerd in je tijd op het MLA? Door de inleidingstekst kunnen respondenten weten dat het hier gaat om de bredere ontwikkeling. Deze open vraag heb ik bewust aan het begin gesteld, om er zo achter te komen wat voor oud-leerlingen nu de kern van het onderwijs op het MLA is.

Het tweede deel van de vragenlijst is gebaseerd op de eigenschappen die in de speeches veel werden genoemd. Ik wil er met deze vragen achter komen of oud-leerlingen verschil zien tussen hun eigen ontwikkeling en die van niet-MLA'ers. Respondenten kregen in totaal achttien eigenschappen/vaardigheden voorgelegd, met de vraag: 'Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan het MLA?'. Er zijn vijf antwoordopties: veel meer ontwikkeld, meer ontwikkeld, evenveel ontwikkeld, minder ontwikkeld of veel minder ontwikkeld dan anderen. Voor de overzichtelijkheid waren de eigenschappen/vaardigheden verdeeld in drie sets van zes (vraag 2, 3 en 4 van de vragenlijst). Als MLA willen wij onze leerlingen bepaalde eigenschappen en vaardigheden helpen ontwikkelen. Lukt dat in de ogen van onze oud-leerlingen? Daar wil ik met deze vraag achter komen.

Het derde deel van de vragenlijst bevat negen stellingen waarvan respondenten aangeven in hoeverre zij die vinden kloppen voor het MLA. De stellingen gaan over de schoolcultuur en de manier waarop schoolmedewerkers met leerlingen omgaan. Omdat respondenten mogelijk uiteenlopende ervaringen hebben gehad, voegde ik de opmerking toe dat zij kunnen aangeven in hoeverre zij de stelling gemiddeld genomen vinden passen bij het MLA. De stellingen zijn verdeeld in twee delen (vraag 5 en 6). De vier antwoordopties zijn 'dit klopt heel erg voor het MLA', 'dit klopt voor het MLA', 'dit klopt niet voor het MLA' en 'dit klopt helemaal niet voor het MLA'. Ik heb bewust geen optie gegeven voor een middenweg, omdat

ik wil dat respondenten stelling nemen. Ik heb wel de mogelijkheid gegeven om 'weet niet/geen antwoord' te kiezen.

De stellingen gaan over de school als gemeenschap die de leerlingen helpt en steunt in hun ontwikkeling. De stellingen zijn gebaseerd op de bevindingen uit het theoretisch onderzoek. Met deze stellingen wil ik erachter komen of wij onze doelstellingen behalen en op welke punten er ruimte is voor verbetering.

In het laatste deel vraag ik respondenten in welk jaar zij examen hebben gedaan en op welk niveau. Met vraag 9 wil ik erachter komen of leerlingen bij het verlaten van het MLA klaar waren voor het vervolg: 'Was je na je tijd op het MLA klaar voor de volgende stap (had je voldoende bagage, had je geleerd wat je nodig had)?' Antwoordopties zijn 'ja', 'nee' en 'anders', bij alle opties is er de mogelijkheid om het antwoord toe te lichten. Met deze vraag wil ik achterhalen of wij een van de belangrijkste doelen van het (montessori)onderwijs behalen: de leerling meegeven wat die nodig heeft om diens plaats in de samenleving te vinden en een betekenisvolle rol te vervullen in de maatschappij.

Aan het einde van de vragenlijst geef ik respondenten de mogelijkheid nog een opmerking toe te voegen. Door de vragen zou het kunnen dat er ideeën of ervaringen naar boven komen die zij willen delen. Vandaar de open vraag: 'Deze enquête ging over jouw persoonlijke ontwikkeling en de bijdrage van het MLA in die ontwikkeling. Wil je nog iets toevoegen over dit onderwerp, zoals een persoonlijke ervaring, of is er een opmerking die je wilt delen? Dat kan hier.' Mogelijk haal ik uit de opmerkingen nog interessante inzichten.

Test en aanpassing

Voordat ik oud-leerlingen ging benaderen wilde ik weten of de vragen wel te beantwoorden zijn. Zijn de vragen duidelijk en de antwoordopties compleet? Gebruik ik niet te veel jargon? Ontbreken er belangrijke zaken? Daarom heb ik een oud-leerling gevraagd de vragen als test te beantwoorden en feedback te geven. Op basis daarvan heb ik wat verduidelijkingen aangebracht en een stelling toegevoegd.

5.3.2 Onderzoeksgroep

De vragenlijst is uitgezet bij oud-leerlingen van het MLA die eindexamen hebben gedaan op havo- of vwo-niveau. Ik heb ervoor gekozen de doelgroep te beperken tot leerlingen die in de afgelopen tien jaar eindexamen hebben gedaan, dus van 2010 tot en met 2021. Deze oud-leerlingen kunnen zich nog goed genoeg herinneren wat zij hebben geleerd en meegemaakt in hun middelbareschooltijd. Sommige zullen al meer ervaringen hebben in de maatschappij, andere minder. Dit geeft een mooie mix.

Ook vanuit het gezichtspunt van de huidige schoolgemeenschap is maximaal tien jaar terug in de tijd een goede keuze: het lerarenteam, het team van ondersteuners en de schoolleiders veranderen steeds. Langer dan tien jaar geleden zijn de verschillen mogelijk zo groot dat de ervaringen van leerlingen erg uiteen gaan lopen. Een voorbeeld: ongeveer tien jaar geleden is de keuzewerktijd verplicht geworden voor leerlingen in de bovenbouw. Tot die tijd was er geen aanwezigheidsplicht en maakten veel leerlingen op minder gewenste manieren gebruik van de vrijheid die zij kregen.⁴ Dit beïnvloedt de ervaringen van oud-leerlingen.

De onderzoeksgroep is beperkt tot leerlingen die eindexamen hebben gedaan op havo- of vwo-niveau om verschillende redenen. Dit onderzoek gaat over mijn moraal en dat van mijn 'lotgenoten' in team bovenbouw havo-vwo. Ik wil dus vooral weten wat 'onze' oud-leerlingen vinden en hebben ervaren. De vmbo-afdeling is op het MLA gescheiden van de havo-vwo-

⁴ In gesprek met een collega die ook oud-leerling is bleek dat hij zich vooral de uren in de coffeeshop herinnerde. Hij deed ongeveer dertien jaar geleden examen en in die tijd werd op het MLA nog heel anders omgegaan met aanwezigheidsplicht en vrijheid.

afdeling, zowel fysiek als in manier van werken als in teamsamenstelling. De ervaringen van de oud-vmbo-leerlingen kunnen daardoor nogal verschillen van die van de havo- en vwo-leerlingen.

De vragenlijst is digitaal verstuurd. Ik heb ongeveer 300 oud-leerlingen benaderd per e-mail en ik heb oud-leerlingen en collega's gevraagd de vragenlijst door te sturen naar andere oud-leerlingen. De meeste e-mailadressen kreeg ik van de decanen, die leerlingen bij het verlaten van de school vragen hun gegevens achter te laten. In totaal is de vragenlijst door 79 oud-leerlingen ingevuld. Van hen hebben er zes examen gedaan op vmbo-T-niveau, 39 op havoniveau en vijftig op vwo-niveau (zie vraag 8 in bijlage 3). Dat dit er meer zijn dan 79 komt doordat er nogal wat 'stapelaars' bij zitten: leerlingen die op meerdere niveaus eindexamen hebben gedaan.

De respondenten hebben examen gedaan in verschillende jaren tussen 2012 en 2021 (zie bijlage 3, vraag 9). Alleen uit 2013 hebben geen respondenten deelgenomen. Dat kan komen doordat ik geen e-mailadressen uit dat jaar had (de papieren met gegevens van leerlingen die ik van het decanaat kreeg waren niet allemaal even goed geordend). Een populair jaar is 2018, met 31 respondenten. Daarvoor heb ik geen verklaring. Mogelijk is het een jaar waarin veel oud-leerlingen nog contact met elkaar hebben.

Een evenredige verdeling over examenjaren is niet nodig: ik wil de ervaringen van oud-leerlingen in de afgelopen tien jaar meten. De lerarengroep en de manier van werken verandert niet noemenswaardig van jaar tot jaar. Daarom zijn de resultaten representatief voor alle jaren.

5.3.3 Resultaten

Wat heeft het MLA je meegegeven?

Wat is het belangrijkste dat leerlingen meenemen van het MLA? Wat is het eerste waaraan zij denken als oud-leerlingen terugdenken aan hun tijd op het MLA? Sommige respondenten gaven antwoord in één woord of enkele woorden. De eigenzinnigheid van MLA'ers blijkt misschien wel uit het feit dat anderen hele verhalen noteerden. De kernwoorden uit al deze reacties staan in de woordwolk van figuur 1.

Figuur 1: Wat is in een woord/enkele woorden het belangrijkste wat je hebt geleerd in je tijd op het MLA? Hoe groter het woord, hoe vaker het voorkomt als kernwoord in een reactie.

'Zelfstandigheid' komt met afstand het vaakst voor (29 keer), op enige afstand gevolgd door 'plannen' (18 keer). Uitspraken die te maken hebben met 'vrijheid' (7), 'samenwerken' (6) en 'vertrouwen' (5) worden ook meerdere keren genoemd. De meeste overige termen komen slechts een enkele keer voor.

Toegevoegde waarde van het MLA in de ontwikkeling van eigenschappen en vaardigheden
Maakt het voor leerlingen uit dat zij op het MLA zitten, heeft dit specifieke invloed op hun ontwikkeling? De respondenten gaven aan of zij een eigenschap of vaardigheid (vanaf hier: eigenschap) meer of minder hebben ontwikkeld door hun tijd op het MLA. Opvallend is dat bij alle eigenschappen meer positieve (meer of veel meer ontwikkeld) dan negatieve (minder of veel minder ontwikkeld) antwoorden worden gegeven. In tabel 2 een overzicht van de eigenschappen, gerangschikt naar percentage positieve reacties. Bovenaan staat de eigenschap waarvan de meeste respondenten zeggen die (veel) meer ontwikkeld te hebben dan niet-MLA'ers.

<i>Eigenschap/ vaardigheid</i>	Veel meer ontwikke ld (%)	Meer ontwikke ld (%)	Evenvee l ontwikke ld (%)	Minder ontwikke ld (%)	Veel minder ontwikke ld (%)	Totaal (veel) meer ontwikke ld (%)	Totaal (veel) minder ontwikke ld
Zelfstandigheid	50	38,5	9	1,3	1,3	88,5	2,6
Eigenzinnigheid	35,4	43	20,3	0	1,3	78,4	1,3
Creativiteit	15,2	53,2	21,5	5,1	5,1	68,4	10,2
Samenwerken	25,3	43	24,1	6,3	1,3	68,3	7,6
Organisatievermogen	34,2	31,6	20,3	7,6	6,3	65,8	13,9
Hulpvaardigheid	17,9	44,9	32,1	3,8	1,3	62,8	5,2
Doorzettingsvermogen	15,2	46,8	31,6	2,5	3,8	62	6,3
Maatschappelijke betrokkenheid	19	41,8	26,6	11,4	1,3	60,8	12,7
Sociale contacten leggen	12,8	43,6	33,3	7,7	2,6	56,4	10,3
Strijdlust	13,9	40,5	34,2	8,9	2,5	54,4	11,4
Kritisch zijn	11,4	41,8	41,8	3,8	1,3	53,2	5,1
Zelfverzekerdheid	19,2	33,3	28,2	15,4	3,8	52,5	19,2
Doelgerichtheid	13,9	38	31,6	13,9	2,5	51,9	16,4
Motivatie	14,1	37,2	37,2	9	2,6	51,3	11,6
Hard werken	13,9	36,7	34,2	12,7	2,5	50,6	15,2
Optimisme	11,4	38	41,8	7,6	1,3	49,4	8,9
Ambitie	13,9	29,1	39,2	15,2	2,5	43	17,7
Rust	16,5	20,3	39,2	13,9	10,1	36,8	24

Tabel 2: Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA? Gerangschikt naar percentage positieve reacties (meer of veel meer ontwikkeld).

'Zelfstandigheid' springt eruit als relatief meest ontwikkelde eigenschap, gevolgd door 'eigenzinnigheid'. Slechts drie eigenschappen scoren onder de 50% positieve antwoorden: 'optimisme', 'ambitie' en 'rust'.

In tabel 3 zijn de eigenschappen geordend naar percentage negatieve reacties. 'Rust' is de eigenschap die de meeste negatieve antwoorden krijgt: 24% van de respondenten ziet een (veel) minder sterke ontwikkeling van die eigenschap dan niet-MLA'ers. Daarna volgt 'zelfverzekerdheid', hoewel 52,5% een (veel) grotere ontwikkeling van deze eigenschap ziet. Ook 'ambitie' is hier terug te zien.

<i>Eigenschap/ vaardigheid</i>	Veel meer ontwikke ld (%)	Meer ontwikke ld (%)	Evenvee l ontwikke ld (%)	Minder ontwikke ld (%)	Veel minder ontwikke ld (%)	Totaal (veel) meer ontwikke ld (%)	Totaal (veel) minder ontwikke ld
Rust	16,5	20,3	39,2	13,9	10,1	36,8	24
Zelfverzekerdheid	19,2	33,3	28,2	15,4	3,8	52,5	19,2
Ambitie	13,9	29,1	39,2	15,2	2,5	43	17,7
Doelgerichtheid	13,9	38	31,6	13,9	2,5	51,9	16,4
Hard werken	13,9	36,7	34,2	12,7	2,5	50,6	15,2
Organisatievermogen	34,2	31,6	20,3	7,6	6,3	65,8	13,9
Maatschappelijke betrokkenheid	19	41,8	26,6	11,4	1,3	60,8	12,7
Motivatie	14,1	37,2	37,2	9	2,6	51,3	11,6
Strijdlust	13,9	40,5	34,2	8,9	2,5	54,4	11,4
Sociale contacten leggen	12,8	43,6	33,3	7,7	2,6	56,4	10,3
Creativiteit	15,2	53,2	21,5	5,1	5,1	68,4	10,2
Optimisme	11,4	38	41,8	7,6	1,3	49,4	8,9
Samenwerken	25,3	43	24,1	6,3	1,3	68,3	7,6
Doorzettingsvermogen	15,2	46,8	31,6	2,5	3,8	62	6,3
Hulpvaardigheid	17,9	44,9	32,1	3,8	1,3	62,8	5,2
Kritisch zijn	11,4	41,8	41,8	3,8	1,3	53,2	5,1
Zelfstandigheid	50	38,5	9	1,3	1,3	88,5	2,6
Eigenzinnigheid	35,4	43	20,3	0	1,3	78,4	1,3

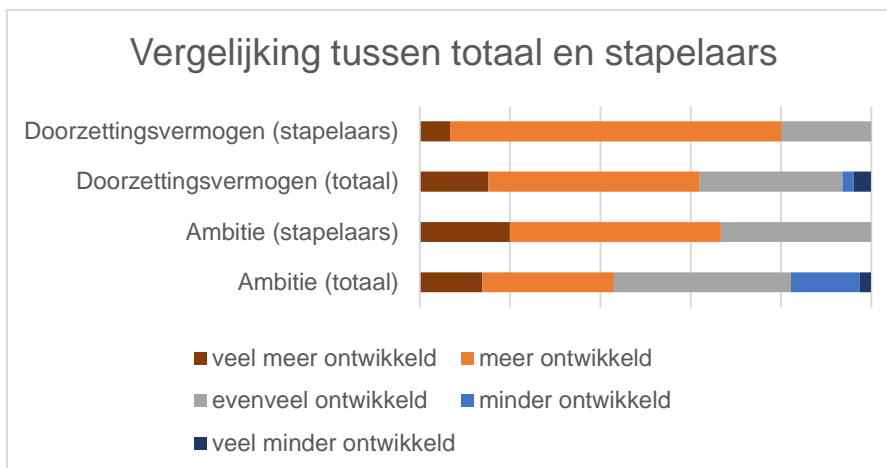
Tabel 3: Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA? Gerangschikt naar percentage negatieve reacties (minder of veel minder ontwikkeld).

Is er verschil tussen leerlingen die havo of vwo als laatste eindexamen hebben gedaan? Of is er verschil tussen 'stapelaars': leerlingen die op meerdere niveaus eindexamen hebben gedaan? Ik heb een vergelijking gemaakt op een paar eigenschappen.

Doorzettingsvermogen: ik verwacht een verschil tussen de stapelaars en het algemene beeld. Sociale contacten leggen, omdat sociaal gedrag in de speeches zo vaak wordt genoemd. Ambitie, omdat mij opvalt dat die eigenschap lager scoort dan andere. Zelfstandigheid, omdat die eigenschap juist zo hoog scoort. En creativiteit, omdat dat een van de brede montessoridoelen is en ik me afvraag of er verschil is tussen de niveaus. De resultaten van deze vergelijking staan in bijlage 3: vraag 2-3-4.

Bij de vergelijking van leerlingen die als laatste havo- en leerlingen die als laatste vwo-examen hebben gedaan, zie ik weinig opvallende verschillen, hooguit dat de havisten zichzelf als beter ontwikkeld zien op de eigenschap 'zelfstandigheid'. Maar ook de vwo-leerlingen zien over het algemeen een betere ontwikkeling dan bij niet-MLA'ers. De leerlingen die vwo-examen hebben gedaan zien wat vaker dat zij hun ambitie door hun tijd minder hebben ontwikkeld dan niet-MLA'ers.

Bij de vergelijking van de stapelaars en het totaal vallen twee van de vergeleken eigenschappen op: doorzettingsvermogen en ambitie (figuur 2). De stapelaars zien een verschil tussen henzelf en niet-MLA'ers in de mate waarin ze deze eigenschappen hebben ontwikkeld. Dit verschil is te verklaren vanuit hun schoolloopbaan: het zijn de ambitieuze leerlingen die na hun mavo- of havodiploma nog doorstromen naar een hoger niveau. En dit vereist ook doorzettingsvermogen. Veel leerlingen zijn wel 'klaar met school' als ze hun diploma hebben (daarover meer bij vraag 9, 10 en 11), dus nog twee of zelfs vier jaar op de middelbare school blijven vraagt wel doorzettingsvermogen.

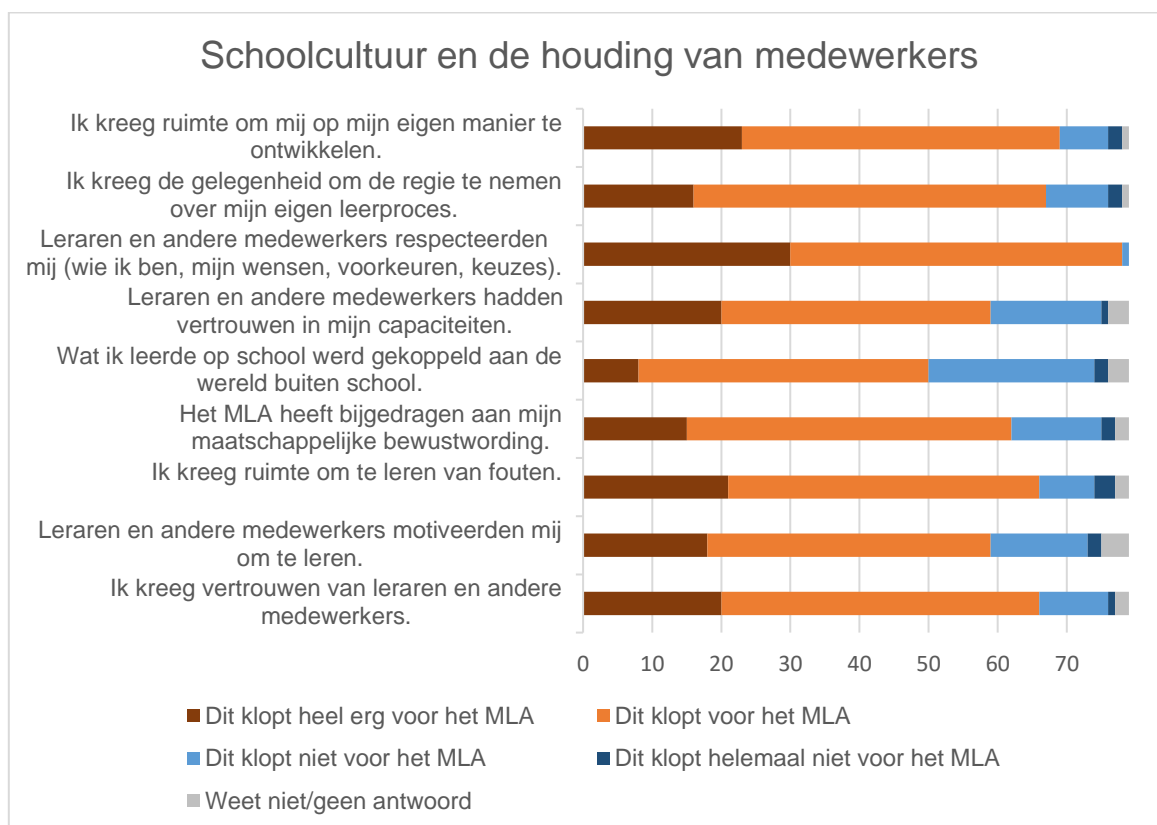

Figuur 2: Heb je je door je tijd op het MLA (veel) meer of minder ontwikkeld op deze eigenschappen, vergeleken met anderen? Een vergelijking tussen de resultaten van alle respondenten en die van de stapelaars.

Slaagt het MLA in zijn missie?

Het MLA heeft verschillende doelen, waarvan de meeste voortkomen uit de montessorivisie, zoals toegelicht in het theoretisch deel. Een belangrijk onderdeel is de schoolcultuur en de manier waarop medewerkers (niet alleen leraren, maar ook ondersteunend personeel en directie) omgaan met de leerlingen. In figuur 3 zijn de reacties op de stellingen te zien. Ook hier geldt dat er over het geheel genomen positief wordt geantwoord.

De stelling die eruit springt is 'Leraren en andere medewerkers respecteerden mij (wie ik ben, mijn wensen, voorkeuren, keuzes)'. Slechts één respondent reageert hierop negatief, de rest vindt dat deze stelling (heel erg) klopt voor het MLA. De stelling waarop nog het meest te winnen valt, is 'wat ik leerde op school werd gekoppeld aan de wereld buiten school'.

Figuur 3: In hoeverre vind je de stellingen passen bij het MLA?

Is hier verschil tussen leerlingen die havo en vwo hebben gedaan? Opvallend is dat de havoleerlingen bij vrijwel alle stellingen positiever reageren. Zij hebben meer de gelegenheid ervaren om de regie te nemen over hun eigen leerproces. Zij zagen ook meer dat de schoolse leerstof werd gekoppeld aan het leven buiten school. Zij ervoeren meer een motiverende houding én meer vertrouwen van schoolmedewerkers.

De vwo-leerlingen zijn alleen positiever over de mate waarin zij werden gerespecteerd door medewerkers van de school. Maar ook de havoleerlingen zijn daarover positief. De leerlingen die vwo hebben gedaan zijn dus op de meeste punten wat negatiever of kritischer over schoolcultuur en de manier waarop leraren en andere medewerkers met hen omgingen.

Figuur 4: In hoeverre vind je de stellingen passen bij het MLA? Reacties van leerlingen die havo of mavo en havo hebben gedaan.

Figuur 5: In hoeverre vind je de stellingen passen bij het MLA? Reacties van leerlingen die vwo of (mavo en) havo en vwo hebben gedaan.

Klaar voor succesvolle en betekenisvolle deelname aan de maatschappij

Een belangrijk doel van het montessorionderwijs is leerlingen voldoende bagage mee te geven om succesvol deel te kunnen nemen aan de samenleving en een betekenisvolle rol te kunnen vervullen in de maatschappij. Waren oud-leerlingen voldoende toegerust voor de vervolgstap toen zij het MLA verlieten? 71% zegt ja, ik was klaar voor de volgende stap. 19% was niet klaar voor de volgende stap en 10% antwoordt anders.

9. Was je na je tijd op het MLA klaar voor de volgende stap (had je voldoende bagage, had je geleerd wat je nodig had)?

[Meer details](#)

Ja	57
Nee	15
Andere	7

Figuur 6: Was je na je tijd op het MLA klaar voor de volgende stap?

Respondenten die aangeven dat zij na het MLA klaar waren voor de volgende stap verwijzen regelmatig naar het succes dat zij hebben ervaren in studie, werk of andere bezigheden na het MLA. Dit succes schrijven zij toe aan wat zij hebben geleerd en meegemaakt op het MLA. Waar ligt dat dan aan? Respondenten verwijzen veel naar de organisatievaardigheden die zij hebben ontwikkeld op het MLA. Het kunnen plannen en organiseren heeft hun geholpen in hun vervolgstudie en/of werk. Ook de zelfstandigheid die zij hebben ontwikkeld komt vaak terug: klaar om zelfstandig te beslissen, om zelfstandig de wereld te gaan ontdekken, om te gaan werken of studeren, om de eigen volwassen rol in te nemen.

'Na 5 jaar op het MLA was ik zelfverzekerd genoeg om te beginnen op het hbo omdat ik al wist hoe ik met grote zelfstandigheid moest omgaan.' (R14)

Respondenten verwijzen ook naar de kennis die zij hebben opgedaan op het MLA: die sloot aan op het vervolgonderwijs. Enkele noemen de hulp die zij kregen van mentor, decaan of leraar bij het kiezen van een vervolgstudie. Ten slotte noemen respondenten verschillende executieve vaardigheden die zij in hun tijd op het MLA hebben ontwikkeld en die goed van pas kwamen: motivatie, doorzettingsvermogen, leren leren, nieuwsgierigheid, zelfverzekerdheid. Zo blijkt ook uit dit citaat:

'Boven gemiddeld. Ik heb op het MLA ruim zelfstandigheid, nieuwsgierigheid en doorzettingsvermogen kunnen ontwikkelen en dit is erg gunstig geweest in de stap na MLA en het vormt nu dan ook nog steeds een sterke basis in mijn persoonlijkheid en dagelijks leven.' (R44)

De respondenten die na het MLA niet klaar waren voor de vervolgstap geven vaak als reden op dat zij niet wisten wat zij wilden gaan studeren – of überhaupt wat zij met hun leven wilden. Er wordt dan ook regelmatig verwezen naar een tekort aan studie- en loopbaanbegeleiding. Sommige respondenten geven aan dat daarvoor in het drukke examenjaar geen tijd en ruimte was, anderen geven aan dat er gewoon geen hulp was.

'We zijn niet goed voorbereid voor het leven na je schooltijd. Meer tijd worden vrijgemaakt voor vervolg studie.' (R24)

Als het gaat om de persoonlijke ontwikkeling geven respondenten aan dat zij bijvoorbeeld nog erg onzeker waren, moeite hadden om zelfstandig beslissingen te nemen of last hadden van stress of faalangst.

'Ik was te jong, te onzeker en niet goed genoeg geholpen met een en ander wat speelde binnen de muren van het MLA tussen mij en andere leerlingen. Ik had geen benul van wat ik moest verwachten, totaal geen eigen stem en ben daarbij gezakt voor mijn eindexamen.' (R52)

5.3.4 Analyse reacties

Aan het eind van de vragenlijst hadden respondenten de mogelijkheid om een reactie achter te laten: 'Deze enquête ging over jouw persoonlijke ontwikkeling en de bijdrage van het MLA in die ontwikkeling. Wil je nog iets toevoegen over dit onderwerp, zoals een persoonlijke ervaring, of is er een opmerking die je wilt delen? Dat kan hier.' Antwoord op deze vraag was niet vereist. In totaal zijn er 38 opmerkingen gemaakt door de 79 respondenten. Daarvan zijn drie opmerkingen niet inhoudelijk relevant (R58/R60/R65), dus ik analyseer hier de 35 inhoudelijke opmerkingen. Alle opmerkingen staan in bijlage 3, vraag 12.

Schoolcultuur

Opvallend is dat veel van de opmerkingen gaan over de omgang van leraren met leerlingen en de schoolcultuur. Verschillende respondenten blikken terug op de school als geheel en geven aan hoe zij de schoolcultuur en de manier van werken hebben ervaren. Meer dan de helft van de respondenten verwijst naar de manier waarop medewerkers met leerlingen samenwerken of omgaan. Ik citeer hier een aantal opmerkingen die positieve feedback bevatten over de schoolcultuur en/of het leerklimaat.

'Terwijl ik bezig was mijn havodiploma te halen, gaven meerdere leraren mij het advies (en daarmee het vertrouwen) om door te gaan op het MLA en mijn vwo-diploma te halen. Dit heb ik gedaan en nog twee leuke jaren op de school gehad. Dit heb ik altijd als erg prettig ervaren. Verder wil ik aangeven hoe prettig voor mij de

verhouding tussen leraar en leerling was. Deze was er uiteraard wel, maar niet te strikt, waardoor ik mij bij (op een enkeling na) elke leraar op mijn gemak voelde.’ (R67)

‘Ik vond het heel fijn dat ik een goede band had met de conciërge (Juan) dit heeft mij door moeilijke tijden heen gesleept en hij motiveerde mij heel erg. Daarnaast heb ik ook veel gehad aan de docenten die mij motiveerde en aanmoedigde om het beste uit mijzelf te halen. Ook vond ik het persoonlijk heel erg fijn dat er ook een soort informele kant zat tussen leerlingen en docenten.’ (R46)

‘Het MLA geeft leerlingen vrijheid om hun eigen weg te vinden en dat is erg prettig. Leerlingen voelen zich gehoord en gezien wat bijdraagt aan een goede leeromgeving en motivatie.’ (R4)

‘Ik heb de gelijkwaardigheid tussen docenten en leerlingen altijd gigantisch gewaardeerd.’ (R22)

‘Iedereen die er werkt heeft een groot hart! Ze merken op als er iets aan de hand is en steunen je zover mogelijk. Heb mij nooit alleen gevoeld door de docenten/conciërges.’ (R24)

In deze opmerkingen wordt dus verwezen naar onder meer het vertrouwen dat medewerkers hebben in de capaciteiten van leerlingen, de steun die zij geven en de vrijheid die zij leerlingen toevertrouwen. Ook de gelijkwaardige omgang tussen medewerkers en leerlingen wordt genoemd. Sommige respondenten koppelen deze sfeer aan een positieve (persoonlijke) ontwikkeling.

Maar over de schoolcultuur en de omgang tussen leerlingen en medewerkers zijn ook negatieve geluiden. Een respondent verwijst naar de teleurstelling van leraren toen die afzakte van vwo naar havo, terwijl de oorzaken niet werden opgemerkt (R79). De sfeer op school is volgens deze respondent juist niet goed: ‘Ik heb niet het gevoel dat ik door de vakken en docenten sociaal minder ontwikkeld ben. Wel door de sfeer van de school.’ (R79)

Ook een andere respondent verwijst hiernaar:

Ik heb altijd het idee dat men vrij licht nadacht over problemen tussen leerlingen. Zelf heb ik enorm vaak aangegeven dat een en ander niet goed ging, maar geen enkele mentor of docent wilde de moeite nemen zich ermee te bemoeien. Heb vaak als troost te horen gekregen dat ‘Meisjes op die leeftijd nou eenmaal erg gemeen zijn tegen elkaar’. Op die manier stel je je als school weinig open voor leerlingen om melding te doen en creëer je naar mijn mening niet echt een veilige omgeving.’ (R52)

Hier zien respondenten overigens ook de nuance: de ervaringen met individuele medewerkers kunnen uiteenlopen. In dit geval is de negatieve ervaring zelf nogal alarmerend.

‘Ik heb op het MLA een aantal geweldige ervaringen gehad met docenten. Deze docenten waren bereid met mij mee te denken en een aangepast programma te regelen voor mij (als persoon met ADHD). Ik heb echter ook een aantal ervaringen met docenten die mij zodanig slecht behandelde dat ik er jaren later hulp voor nodig had. Dit gaat om opmerkingen en uitspraken die mijn zelfbeeld meerdere jaren hebben vernietigd. Mijn ervaring met de meeste MLA docenten was positief, maar die paar negatieve uitschieters zullen mij helaas altijd bij blijven.’ (R26)

Over het voorleven door medewerkers ten slotte ook nog een kritische opmerking:

'Ik vind persoonlijk dat er heel erg van ons werd verwacht dat we alles goed zouden plannen. Echter vind ik dat docenten dat zelf niet altijd goed konden. Ik heb vaak genoeg gehad dat ik een afspraak had met een docent die of niet kwam opdagen, niet de tijd had om feedback te geven, of een SE niet mee had om te gebruiken tijdens te afspraak. Dit heeft mij beperkt in tijdig van mijn fouten te kunnen leren.'
(R21)

Deze respondent heeft de ervaring gehad dat er van de leerlingen wordt verwacht dat ze alles kunnen en goed doen, terwijl de medewerkers dat gedrag zelf niet laten zien.

Persoonlijke ontwikkeling

Verschillende respondenten verwijzen ook naar de invloed die het onderwijs of de manier van werken op het MLA hun persoonlijke ontwikkeling heeft beïnvloed. In deze gevallen wordt vooral verwezen naar positieve ervaringen. Een respondent verwijst bijvoorbeeld naar het verschil dat die ziet met anderen die niet op het MLA hebben gezeten:

'Tijdens mijn studie en stages heb ik gemerkt dat ik veel beter kon omgaan met zelfstandigheid/planning/verantwoordelijkheden dan medestudenten. Vaak krijg ik een complimenten hierover van collega's of docenten, en vertel ik eigenlijk altijd dat ik dit tijdens mijn middelbareschool tijd heb geleerd. Er is binnen het MLA veel ruimte om jezelf te ontwikkelen, en worden je 'zwakkere' vaardigheden niet als iets negatiefs gezien. Ik ben op het MLA veel zelfverzekerder geworden, en ik zal ieder kind in amsterdam het aanraden om naar het MLA te gaan.'
(R14)

Anderen verwijzen ook naar de positieve invloed van hun tijd op het MLA op de ontwikkeling van executieve vaardigheden, zoals zelfstandig zijn, verantwoordelijkheid nemen, discipline, zelfvertrouwen en plannen. (R4, R13, R14, R48, R51, R80)

Sociaal-maatschappelijke ontwikkeling

Eerder citeerde ik al enkele opmerkingen over negatieve ervaringen die werden veroorzaakt door een slechte sfeer op school. Pestgedrag onder leerlingen en slechte verhoudingen tussen leerling en medewerker kunnen de sociale ontwikkeling schaden. Toch zijn de meeste opmerkingen die worden gemaakt over de sociale of sociaal-maatschappelijke ontwikkeling positief.

'Het belangrijkste wat ik heb mee gekregen is vertrouwen in de medemens. Iedereen is gelijk. Een waarde die ik het aller belangrijkste vind in het leven.'
(R74)

'Op het MLA is iedereen uniek en wordt iedereen geaccepteerd. Los van het feit dat ik mij op educatieve manier goed heb kunnen ontwikkelen heb ik mij ook op sociale manier goed kunnen ontwikkelen. Amsterdam heeft veel diverse omgevingen, culturen en mensen, het MLA is een weerspiegeling van de bevolking, dit samen met de creatieve kant van het MLA zorgde ervoor dat iedereen kon zijn wie hij/zij was. Ik heb hier geleerd iedereen te accepteren en open te staan voor iedere vriendschap.'
(R12)

Ook door andere respondenten wordt verwezen naar vriendschappen, die jaren later nog altijd bestaan. (R49, R28) 'Deze konden alleen ontstaan in een fijne schoolomgeving die een bepaald soort scholieren aantrok,' aldus R49.

Onderwijs

Ook merken respondenten een aantal zaken op over het onderwijs. Een respondent vertelt dat die zo veel heeft gehad aan de filosofielessen, enkele andere verwijzen naar de positieve ervaringen met de creatieve vakken. Eén respondent noemt specifiek het ontbreken van uitleg over 'queerness of andere ethniciteiten' (R63). Net als in enkele opmerkingen bij vraag 11 wordt hier ook nog verwezen naar een gemis aan begeleiding bij de profiel- en studiekeuze.

'Ik vond dat er op het MLA weinig begeleiding en voorlichting was voor het kiezen van het juiste profiel. Zelf ben ik hier de mist in gegaan door geen wiskunde B te doen en natuurkunde wat ik uiteindelijk nodig bleek te hebben voor de studie die mij heel leuk leek. Het is lastig om op zo'n jonge leeftijd al een keuze te maken voor je toekomst. Gelukkig kun je de vakken nog inhalen na je middelbare school, maar dat is niet de meest ideale weg natuurlijk.' (R70)

Ten slotte verwijst iemand specifiek naar het montessorikarakter van het onderwijs:

'Wat ik heel jammer vond was dat richting de eindexamens het Montessori gedeelte totaal ondergesneeuwd raakte, dat terwijl iedereen eigenlijk heel goed wist waar hij of zij nog veel tijd in moest steken.' (R22)

Conclusie uit de reacties

Opvallend is dus dat veel respondenten verwijzen naar de schoolcultuur en/of de omgang van medewerkers met leerlingen. Over het geheel genomen beoordelen zij de schoolcultuur als een positieve, die daarmee positieve invloed heeft op de persoonlijke en sociale ontwikkeling. Respondenten verwijzen naar de gelijkwaardige omgang tussen medewerkers en leerlingen en de sfeer van vertrouwen en vrijheid. Verschillende respondenten leggen de link tussen de omgangsvormen en hun individuele ontwikkeling.

Dat neemt niet weg dat er naar enkele negatieve ervaringen wordt verwezen, met leerlingen onderling of tussen leerlingen en medewerkers. Zoals de positieve ervaringen de persoonlijke en sociale ontwikkeling van leerlingen positief beïnvloeden, beïnvloeden dergelijke negatieve ervaringen de ontwikkeling van leerlingen op een negatieve manier. Uit deze opmerkingen blijkt het belang van goed contact tussen medewerkers en leerlingen: leerlingen moeten zich veilig voelen, zodat zij durven te vertellen wat er speelt. Medewerkers moeten leerlingen en hun problemen vervolgens serieus nemen.

5.3.5 Conclusie uit de enquête

Het MLA heeft verschillende doelen, die voornamelijk voortkomen uit de montessorivisie. Bereikt het die doelen volgens oud-leerlingen?

Wat geeft het MLA zijn leerlingen mee?

Als leerlingen terugdenken aan hun tijd op het MLA en wat zij daar hebben geleerd, komen vooral zelfstandigheid en plannen naar boven. Dit zijn de vaardigheden en eigenschappen waarmee oud-leerlingen het MLA het meest associëren. Uit de analyse van de open vragen blijkt dat een positieve sfeer van vertrouwen en gelijkwaardigheid tussen medewerkers en leerlingen een positieve bijdrage levert aan de persoonlijke ontwikkeling.

Maakt de M verschil?

Zien oud-leerlingen verschil tussen hun eigen ontwikkeling en die van niet-MLA'ers? Als het gaat om de vaardigheden en eigenschappen die door leraren van het MLA veel worden genoemd bij het afzwaaien van leerlingen, zien leerlingen vrijwel op alle punten dat zij die beter hebben ontwikkeld door hun tijd op het MLA. Ook hier springt zelfstandigheid eruit. Daarnaast ervaren oud-leerlingen zichzelf als eigenzinniger en creatiever en zien zij dat zij beter kunnen samenwerken dan niet-MLA'ers.

Rust, zelfverzekerdheid en ambitie komen er minder goed uit. Opvallend is dat bij vraag 10 (klaar voor de vervolgstap na het MLA) zelfverzekerdheid juist meerdere keren wordt genoemd als goed ontwikkelde eigenschap. Als het gaat om ambitie is er een verschil tussen stapelaars en het totaal: de stapelaars zien vaker dat zij ambitieuzer zijn en meer doorzettingsvermogen hebben dan niet-MLA'ers.

Maakt de M verschil? Ja, veel oud-leerlingen zien dat zij de vaardigheden die in het montessorionderwijs van belang worden geacht en de eigenschappen die het leerlingen wil helpen ontwikkelen, meer hebben ontwikkeld dan anderen die geen montessorionderwijs op het MLA hebben gevolgd. Verschillende keren wordt dit toegewezen aan de omgangsvormen tussen medewerkers en leerlingen en de sfeer die op school heerst.

Slaagt het MLA in de montessoriaanse missie?

Het MLA wil een school zijn die leerlingen helpt hun persoonlijkheid te ontwikkelen. (MLA, 2021) Uit de resultaten van de enquête blijkt dat oud-leerlingen zien dat zij veel eigenschappen die volgens de montessorivisie van belang zijn goed hebben ontwikkeld. Het gaat dan bijvoorbeeld om zelfstandigheid, zelfvertrouwen, verantwoordelijkheid voor het eigen handelen, creativiteit, het vermogen om samen te werken en doorzettingsvermogen. Leerlingen hebben zelf de ervaring dat zij verschillende vaardigheden en eigenschappen sterker hebben ontwikkeld dan niet-MLA'ers.

De manier waarop leerlingen de gelegenheid krijgen om die eigenschappen te ontwikkelen, zit voor een belangrijk deel in de schoolcultuur en hoe leraren en andere medewerkers met leerlingen omgaan. Oud-leerlingen noemen de positieve gevolgen daarvan, maar ook de negatieve als de sfeer niet goed is of het vertrouwen er niet is. In beide gevallen geldt dat de schoolcultuur en de omgangsvormen invloed hebben op de persoonlijke ontwikkeling. Opvallend is dat vrijwel alle respondenten vinden dat leerlingen op het MLA worden gerespecteerd om wie zij zijn. Dat is een heel belangrijke voorwaarde voor een positieve, ontwikkelingsgerichte sfeer.

Toegerust voor het leven na school?

Zijn leerlingen van het MLA goed toegerust voor het leven na school? De meeste MLA'ers voelen zich na hun schooltijd klaar voor de volgende stap: zij hebben voldoende kennis en vaardigheden verworven om te gaan studeren, reizen of werken. De meest genoemde vaardigheden die daaraan bijdragen zijn de zelfstandigheid die zij hebben ontwikkeld en de mogelijkheid om het eigen leven te organiseren.

Leerlingen die zich niet voldoende voorbereid voelden op de vervolgstap na het MLA geven vooral aan dat zij niet wisten wat zij wilden gaan doen: studeren en welke studie dan – en welke andere dingen kun je doen? Er is behoefte aan meer begeleiding bij studiekeuze, maar ook aan kennis van de wereld buiten school. Hier is een verband te zien met de mening van leerlingen dat wat zij op school leerden niet altijd (duidelijk) werd gekoppeld aan de wereld buiten school. Daar valt voor het MLA nog veel te winnen.

5.4 Conclusie uit het praktijkonderzoek

Uit het theoretisch onderzoek haalde ik een opsomming van taken of doelen voor het montessorionderwijs in het algemeen, voor het MLA en voor de leraar op het MLA (zie de tekstvakken). Blijkt uit de analyse van de speeches en de resultaten uit de enquête voor oud-leerlingen dat het MLA die taken goed vervult en de doelen behaalt? Op welke vlakken mogen Wij MLA onszelf prijzen, op welke vlakken kunnen en moeten wij onszelf verbeteren?

5.4.1 Persoonlijkheidsvorming

Leerlingen krijgen op het MLA veel kansen om ervaringen op te doen die hun persoonlijkheid vormen. Er is veel ruimte om zelfstandig te worden, bijvoorbeeld door het maken van eigen keuzes en het zelf plannen en organiseren van het schoolwerk. Zowel leraren als leerlingen zien dat de ontwikkeling van de zelfstandigheid een kracht is van het MLA.

Als het gaat om jezelf disciplineren en motiveren zijn er verschillen: sommige leerlingen worden er in de speeches om geprezen, bij andere is er een gebrek aan (intrinsieke) motivatie of discipline. Ook uit de enquête blijkt dat er verschil is, bijvoorbeeld tussen leerlingen die op één niveau examen hebben gedaan en stapelaars: de laatste groep is gemotiveerder en gedrevenner.

Op allerlei vlakken wordt echter ruimte gegeven aan de ontwikkeling van de zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid. Volgens oud-leerlingen is er op het MLA veel ruimte om die vaardigheden te ontwikkelen en zodoende de eigen persoonlijkheid te ontdekken en ontwikkelen. Ook voor de ontwikkeling van de creativiteit lijkt voldoende ruimte te zijn: deze wordt in de speeches verschillende keren genoemd en de meerderheid van de oud-leerlingen ziet een bovengemiddelde ontwikkeling van de creativiteit.

Het montessorionderwijs heeft de taak om

- de wensen en behoeftes van de leerlingen te zien en daarnaar te handelen
- leerlingen de ruimte te geven om de wereld en hun rol daarin te ontdekken
- schoolse activiteiten, kennis en vaardigheden te plaatsen in de bredere maatschappelijke context
- leerlingen ervaringen te laten opdoen die hun karakter vormen (zoals leerlingen te laten samenwerken, leerlingen keuzes te laten maken, leerlingen de mogelijkheid te geven te leren van fouten, leerlingen zelf te leren plannen, leerlingen zichzelf te leren motiveren, leerlingen zichzelf te leren disciplineren)
- leerlingen vertrouwen te geven

5.4.2 Voorbereiding op de wereld buiten school

In de diplomaspeeches wordt verschillende keren verwezen naar het klaar zijn voor de volgende stap, het voorbereid zijn op de wereld na de middelbare school. Veruit de meeste leerlingen halen op het MLA hun diploma. Maar zijn zij voor het overige ook toegerust voor een leven in de grote maatschappij? De meeste oud-leerlingen vinden dat zij na hun tijd op het MLA klaar waren voor de volgende stap: zij hadden voldoende kennis en vaardigheden om te kunnen studeren, werken of reizen.

De respondenten die zich niet voldoende voorbereid voelden voor de volgende stap wijten dat aan onvoldoende hulp bij profiel- of studiekeuze en aan onvoldoende verbinding tussen de wereld binnen en buiten school. Dit is een verbeterpunt voor het MLA. Sommige oud-leerlingen vinden dat zij voldoende begeleid zijn bij de studiekeuze en zien ook het

Het MLA helpt de leerlingen om

- een evenwichtige persoonlijkheid te ontwikkelen
- hun creativiteit te ontwikkelen
- zelfstandig te leren werken
- verantwoordelijkheid te dragen voor het eigen handelen
- een diploma te halen
- kennis en vaardigheden te verwerven om in de samenleving een rol van betekenis te kunnen vervullen
- moreel bewustzijn te ontwikkelen
- onafhankelijk te worden

verband tussen het op school geleerde en de buitenwereld. Maar wanneer dit niet voor alle leerlingen geldt, zijn er mogelijkheden voor verbetering.

Het MLA kan leerlingen dus meer ruimte geven om de wereld en hun rol daarin te ontdekken en de schoolse activiteiten, kennis en vaardigheden duidelijker plaatsen in de bredere maatschappelijke context.

5.4.3 Behoeftes van de leerlingen

Uit de speeches blijkt vaak dat de leraren de leerlingen die zij toespreken echt hebben gezien, dat zij oog hebben gehad voor hun ontwikkeling. De speeches worden vaak dan ook gegeven door een leraar die een goede band heeft met de leerling. Uit de enquête blijkt eveneens dat veel leerlingen goed contact hebben gehad met leraren. Maar er blijkt ook uit dat dit heel wisselend kan zijn: met de ene medewerker van school was de band goed, gebaseerd op wederzijds respect en vertrouwen; met de ander was dit niet goed.

Wat echt opvalt is dat alle oud-leerlingen die de enquête invulden hebben ervaren dat medewerkers van het MLA hen respecteerden. Dit is een waarde die heel bepalend is voor de sfeer op school. Leerlingen moeten het gevoel hebben dat zij er mogen zijn en dat zij met hun problemen en vragen bij medewerkers terecht kunnen. Helaas blijkt uit een paar reacties dat hier niet altijd goed mee wordt omgegaan. Maar het algemene beeld is dat leerlingen op het MLA een prettige en open sfeer ervaren.

5.4.4 Vertrouwen

Het montessorionderwijs heeft de taak om leerlingen vertrouwen te geven: vertrouwen in hun motieven en drijfveren, maar ook in hun capaciteiten. In de speeches klinkt vaak (impliciet of expliciet) vertrouwen door. Maar niet alle leerlingen hebben dat vertrouwen gevoeld. Sommige leerlingen beschrijven in de enquête negatieve ervaringen met vertrouwen en die kunnen langdurige gevolgen hebben. Het is belangrijk dat medewerkers zich hiervan bewust zijn.

Met vertrouwen komt vrijheid en eigen verantwoordelijkheid. In de praktijk betekent dat bijvoorbeeld dat leerlingen hun eigen planning mogen maken en de sterke ontwikkeling van die vaardigheid wordt dan ook vaak genoemd door oud-leerlingen. Waar leerlingen vrijheid krijgen en zelfstandig kunnen zijn, moet er ook ruimte zijn om fouten te maken. De montessorileraar heeft de taak om de controle die er is af te bouwen. Uit de speeches en de enquête blijkt nauwelijks of dit het geval is. Er is slechts één respondent die verwijst naar het afnemende montessorigehalte van het onderwijs op het MLA, naarmate leerlingen in hogere klassen komen.⁵

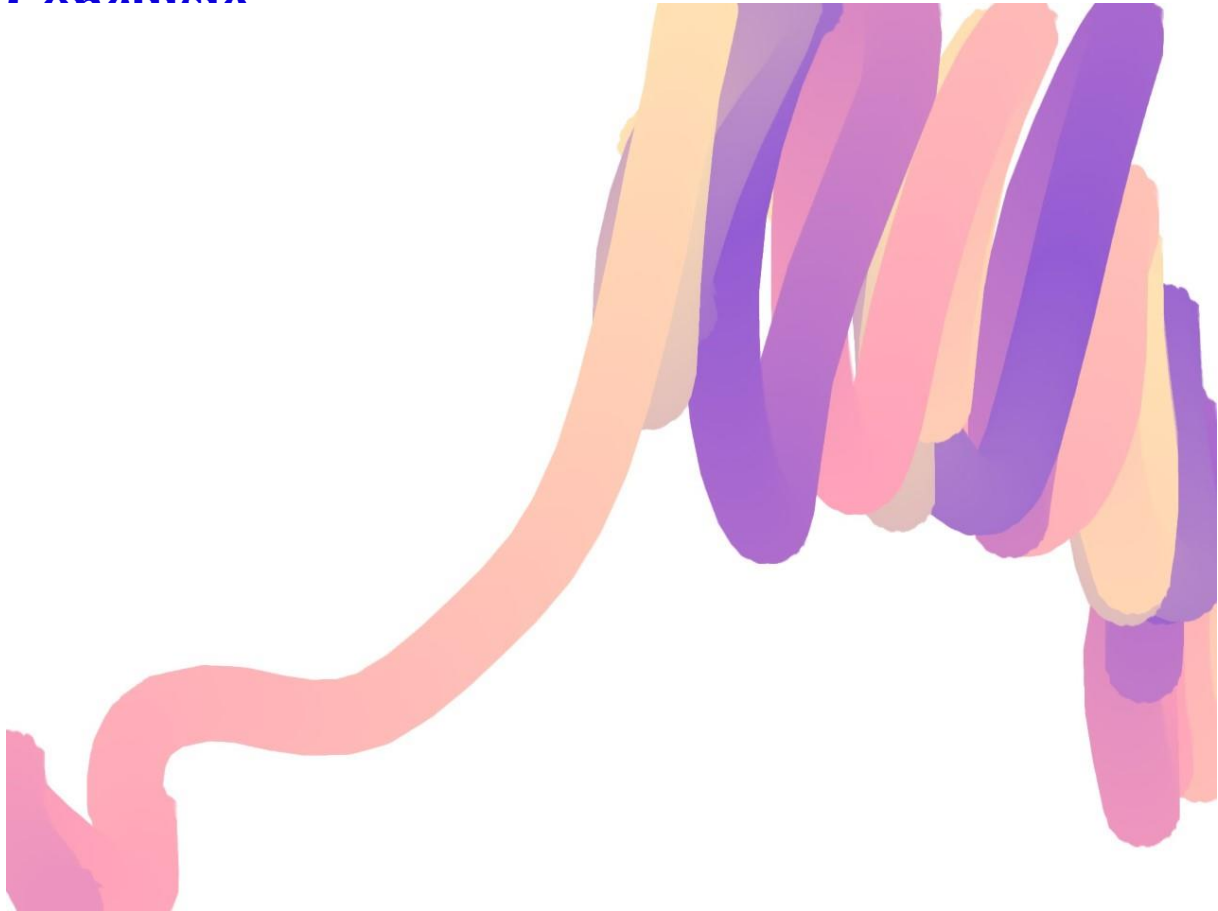
De montessorileraar heeft de taak om

- de leerling te zien
- vertrouwen te hebben en te geven
- strijdvaardig te zijn (voor de leerlingen en voor zichzelf)
- leerlingen te zien, te observeren
- echt contact te hebben met de leerlingen
- gepassioneerd en bevlogen te zijn en blijven
- zichzelf te blijven ontwikkelen
- de leerling ruimte te geven en die ruimte beargumenteerd af te bakenen
- controle te hebben en de controle af te bouwen
- voor te leven

Veel oud-leerlingen hebben de ervaring dat zij ruimte kregen om te leren van fouten en daarop niet werden afgerekend. Velen vinden ook dat zij de ruimte kregen om zich op hun eigen manier te ontwikkelen en zo echt hun eigen persoonlijkheid te vormen.

⁵ Op een zo'n opmerking is geen geheel beeld te baseren, maar dit is wel een vaker gehoorde klacht onder leerlingen en medewerkers. Interessant voor nader onderzoek.

Conclusie

en aanbevelingen

De fundamenten van het MLA zijn intact gebleven, schreef ik in hoofdstuk 3, ondanks dat de school in puin ligt. Wat die fundamenten zijn, onderzocht ik in de literatuur, maar ook in de speeches van MLA-leraren en bij oud-leerlingen van de school. Ik doe een aantal aanbevelingen om die fundamenten te gebruiken om een (ver)nieuw(d) Wij MLA op te bouwen.

Conclusies

De montessorischool heeft als belangrijkste taak om de kracht in ieder kind te zien en het te helpen die kracht te ontwikkelen. Daarvoor is het onder meer nodig om het kind te zien, het te vertrouwen, het ruimte te geven. De school moet zo'n sfeer creëren en de individuele leraar moet zich open opstellen. Voor de leraar is het daarbij nodig dat die gepassioneerd en strijdvaardig is en zich blijft ontwikkelen. Als de leraar de juiste houding aanneemt en in de school het juiste leerklimaat heerst, heeft de tiener ruimte voor de valorisatie van de persoonlijkheid.

De diplomaspeeches van leraren voor havo- en vwo-leerlingen van het MLA laten zien dat sociaal gedrag, zelfstandigheid, leergierigheid en motivatie, doorzettingsvermogen en eigenzinnigheid belangrijke waarden en eigenschappen worden gevonden. De sociaal-emotionele ontwikkeling komt veel meer ter sprake in de speeches dan de schoolse prestaties. Dit sluit aan bij de visie van Montessori dat vakkennis niet het belangrijkste is wat leerlingen leren op school.

De enquête onder oud-leerlingen wijst uit dat zij veel van de eigenschappen en vaardigheden die door leraren worden genoemd en die passen bij het montessorionderwijs bovengemiddeld hebben ontwikkeld door hun tijd op het MLA. Vooral hun zelfstandigheid is zeer goed ontwikkeld, zo oordelen zij zelf, maar ook hulpvaardigheid, leren plannen, verantwoordelijkheid nemen en samenwerken komen naar voren als sterk ontwikkeld. Over de schoolcultuur en het leerklimaat maken oud-leerlingen duidelijk dat er veel ruimte was voor eigenheid (respect voor wie ik ben), voor de individuele ontwikkeling, het inrichten van het eigen leerproces en het leren van fouten. De koppeling van binnen en buiten school krijgt relatief weinig aandacht op het MLA.

Oud-leerlingen geven over het geheel genomen aan dat zij bij het verlaten van het MLA goed zijn voorbereid op het leven na school, maar meer aandacht voor profiel-, studie- en loopbaankeuze wordt door verschillende respondenten gewenst. Ook hier komt de koppeling van school en wereld buiten en na school terug als aandachtspunt. Uit de analyse van de open reacties komt naar voren dat de meeste oud-leerlingen de schoolcultuur als positief hebben ervaren, waarbij de omgang tussen leraar en leerling vaak als positief punt wordt genoemd (door bijvoorbeeld vertrouwen, toegankelijkheid, gelijkheid).

Aanbevelingen

Doel van dit onderzoek is een sterker Wij MLA te creëren: samenhangsgevoel in een sterke schoolgemeenschap. Daarvan profiteren niet alleen de leraren, maar ook de leerlingen, zoals uitgebreid beschreven in hoofdstuk 4. Maar ook op individueel niveau wil ik positieve energie geven: net als ikzelf zijn er anderen die twifelen aan hun invloed en het belang van wat zij doen, misschien mede door het zware weer waar de schoolgemeenschap zich in bevindt.

Naar aanleiding van dit onderzoek kom ik tot twee aanbevelingen. Ten eerste: motiveer leraren en andere medewerkers door hen bewust te maken van wat zij doen en wat hun invloed is op de leerlingen. Ten tweede: zorg dat de rol, taak en invloed van de leraar en andere schoolmedewerkers onderwerp van gesprek blijft, in een sfeer die past bij het montessorileerklimaat.

Empowerment

De resultaten van de enquête onder oud-leerlingen stemmen positief: de respondenten zien een sterke ontwikkeling op de montessoridoelen die wij nastreven en zij zien op de meeste punten een positieve schoolcultuur, zo blijkt uit hoofdstuk 5. De meeste oud-leerlingen vinden dat zij met voldoende bagage het MLA hebben verruild voor de 'echte wereld'. Die positieve sfeer heerst altijd duidelijk bij de diploma-uitreikingen en klinkt door in de speeches die dan worden gegeven.

De manier waarop ik de positieve geluiden uit de enquête bij mijn collega's wil krijgen en zo bij hen de energie terug wil brengen – het vlammetje wil laten branden – is daarom ook in de vorm van een speech aan het MLA. Op basis van de resultaten van de enquête en met behulp van veel opmerkingen van respondenten, heb ik een 'diplomaspeech' voor het MLA samengesteld. De speech publiceer ik in het personeelsblad en ik ga hem (als ik toestemming krijg) voordragen aan alle collega's bij de jaarafsluiting. (En hij staat in bijlage 4.)

Om te voorkomen dat de positieve opmerkingen uit de speech, de empowerment die ik wil bereiken, ook weer als een vlammetje uitdoven, ga ik posters maken van de meest inspirerende opmerkingen van respondenten. Na de zomervakantie zit het bovenbouwteam weer gezamenlijk in de bouwput, zo is inmiddels bekend, dus wat positieve uitspraken kunnen we wel gebruiken.

Passie en ontwikkeling

Door de leergang Montessori Meesterschap te volgen heb ik veel meer kennis gekregen over Maria Montessori en haar ideeën. Op het MLA heb ik van alles over haar gehoord, maar haar eigen teksten en de achtergronden van haar ideeën kende ik nauwelijks. Na de basiscursus Montessori voor nieuwe collega's is er niet veel aandacht meer voor het montessorigedachtegoed. Dat vind ik een gemis – vooral nu ik ervaren heb hoe kennis daarvan weer energie en nieuwe ideeën kan geven.

Daarom ga ik een leesclub in het leven roepen. De leraar heeft de taak zich te blijven ontwikkelen, diens passie te blijven voeden en strijdvaardig te zijn. Maar ook om samen te werken en een goed leerklimaat voor leerlingen te creëren. Een leesclub, waarin we laagdrempelig met geïnteresseerde collega's spreken over ons (montessori)onderwijs is een mes dat aan twee kanten snijdt: het versterkt het saamhorigheidsgevoel, door samen te lezen en ideeën uit te wisselen én het versterkt de individuele leraar. Voor het organiseren van een leesclub en het aanvragen van momenten in de jaaragenda dien ik een voorstel in bij de schoolleiding.

Ik wil mijn collega's meegeven wat ik zelf heb ervaren: nieuwe kracht en nieuwe inzichten vinden, waardoor ik het beeld van 'waartoe' weer scherper voor ogen krijg. In *times of trouble* helpen *words of wisdom*. Voor mij waren dat deze: 'The secret of education is to recognize and observe the divine in man; that is to know, love and serve the divine in man.'
(Montessori, 2020: 96-97)

Bronnen

Beydler, J.A. (2009) Cosmic Education: The Heart of the Montessori Elementary Classroom. Montessori Services. Geraadpleegd op 22 februari 2022 van <https://www.montessoriservices.com/ideas-insights/cosmic-education>.

Biesta, G. (2017). Het leren voorbij. Democratisch onderwijs voor een menselijke toekomst. Phronese EPUB.

Dijk, R., Bray, P.M. & Russell, J.A. (2022) Third Plane Teacher in an Urban Environment. Montessori Competencies and an Invitation to C-construct a Montessori Glossary. *AMI Journal* (voorpublicatie).

Duijn, H. van (2021). De voorbereide omgeving. *De Kleine Pionier*, 43 (1), 30-31.

Hattie, J. (2014). Leren zichtbaar maken. Rotterdam: Bazalt.

Jolles, J. (2019). Het tienerbrein. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Lillard, A. (2017). Montessori: the Science Behind the Genius. Oxford: Oxford University Press.

MLA (2020). Diplomaspeeches 2019-2020. Montessori Lyceum Amsterdam.

MLA (2021). Schoolgids 2021-2022. https://api.montessorilyceumamsterdam.nl/wp-content/uploads/2021/12/Schoolgids_2021-2022.pdf

Montessori, M. (1941). Door het kind naar een nieuwe wereld. Amsterdam: Nederlandse Montessori Vereniging.

Montessori, M. (2004). 'Barriers'. In: The Secret of Childhood. Chennai: Orient Longman Private Limited (online bron via Google Books).

Montessori, M. (2020). The Child, Society and the World. Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.

Montessori, M. (2021). The 1946 London Lectures. Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.

Montessori, M. (z.j.). Montessori opvoeding en ontwikkeling. Hoofdaccenten van de montessoripedagogiek. Hollandia: Montessorireeks.

Montessori Culture (z.j.). Montessori Cosmic Education. Geraadpleegd van <https://montessoriculture.weebly.com/cosmic-education.html>

Montessori Meesterschap (2021). Studiegids. Geraadpleegd van <https://msa.nl/wp-content/uploads/2021/05/Studiegids-Leergang-Montessori-Meesterschap-2021-2022.pdf>

Montessori Training (2007). The Third Plane of Development: Ages 12-18. Montessori Philosophy. Geraadpleegd van <https://montessoritraining.blogspot.com/2007/07/montessori-philosophy-third-plane-of.html>

Stefano, C. de (2020). Maria Montessori. Het kind is de meester. Xander Uitgevers EPUB.

Bijlagen

Bijlage 1: Analyse diplomaspeeches

Een analyse van de speeches die door leraren van het MLA werden gegeven aan leerlingen die in schooljaar 2019-2020 hun havo- of diploma haalden. (MLA, 2020)

<i>Eigenschap/vaardigheid die wordt genoemd in diplomaspeech</i>	<i>Aantal verwijzingen</i>
Sociaal , bijdragen aan de maatschappij, anderen helpen, zorgzaam, behulpzaam (soms ook: kletsen... niet altijd verschil te maken)	53
Zelfstandig werken/handelen/denken, verantwoordelijkheid nemen	50
Leergierig/motivatie , ijverig, geïnteresseerd, nieuwsgierig, gemotiveerd, inzet, serieus	40
Doorzetter , doorzettingsvermogen, ijver, vastberaden, discipline	39
Eigenzinnig , eigen wil, eigen keuzes, authenticiteit, eigen weg	38
Hard werken , goede werkhouding, inzet, taakaanvaarding	38
Vrolijk , humor inzetten, plezier, optimisme, positief	38
Klaar voor vervolgstap , Vertrouwen in kunnen/toekomst (door spreker), toekomst gekozen die past	35
Ambitieu s, grote plannen, uitdaging, avontuur zoeken, veel willen, kiezen voor kwaliteit, niet makkelijkste weg kiezen	31
Tegenslagen overwonnen, ging niet altijd goed, leren omgaan met tegenslagen, strijd lust, oplossingsgericht	27
Zelfbewust/zelfverzekerd Bewust van eigen kunnen, zelfkennis, durven uitspreken, eigen mening geven, eerlijk, oprecht	26
Volwassen worden, ontwikkeling doorgemaakt, groei	25
Rust (in klas, in manier van werken), geen stress	24
Organisatie Zaakjes/werk goed op orde, organisatie, deadlines, op tijd, goede planning, zorgvuldig, precies, consciëntieus	24
Creatief	23
Doelgericht , weten wat je wilt, ervoor gaan, vermogen om doel te behalen, vastberaden	21
Bescheiden, vriendelijk, lief	18
Engagement , betrokkenheid bij wereld, maatsch. Betrokken, rol in (school)gemeenschap?	15
Efficiënt , precies genoeg punten, op het juiste moment gas geven, werken als het moet	14
Kritisch , kritische vragen, kritisch denken	9
Flexibiliteit, plannen aanpassen aan omstandigheden, lot aanvaarden, aanpassingsvermogen	6

Expliciete verwijzingen naar montessorionderwijs

Opmerkingen uit de diplomaspeeches die expliciet verwijzen naar het montessorionderwijs:

‘Je hebt in twee jaar laten zien wat een voorbeeldig Montessori-kind je bent: creatief, sociaal, zelfstandig. De doelen van ons onderwijs in eigen persoon.’ (MLA, 2020: 98)

‘En dat is een enorm compliment, want het betekent dat je de zelfstandigheid en zelfredzaamheid die bij het MLA zo hoog in het vaandel staan helemaal in je vingers hebt.’ (Ibid.: 111)

‘J is een topsporter. En zoals het een topsporter betaamt, J, ben jij gedreven, gedisciplineerd en doelgericht. Zal ik nog even doorgaan? Je bent een zelfstandige, verantwoordelijke doorzetter. Wacht eens even, ik ben hier de perfecte montessorileerling aan het beschrijven! Als mentor had ik aan jou dan ook geen werk, alleen maar plezier. Want je plannen waren

duidelijk (studeren in Schotland) en uiteraard voerde je de voorbereiding op die plannen doelmatig uit.' (*Ibid.*: 116)

'M, ik hoop dat je het niet erg vindt dat ik dit zeg, maar jij bent een totale chaoot. Als je alleen daarnaar kijkt, is het een klein wonder dat je een diploma hebt gehaald in het montessorionderwijs. Geen orde en altijd stress aan het einde van het blok. (...) Maar je bent slim en grappig en getalenteerd. Het is dus helemaal geen wonder dat jij je diploma hebt gehaald in het montessorionderwijs.' (*Ibid.*: 118)

'Wat een opluchting moet het inderdaad zijn voor een jongedame die als een wervelstorm aan de slag kan gaan, een doorzetter is, een harde werker, een vragensteller, 'help mij het zelf te doen', wablief, zie hier, de ideale zelfsturende leerling in actie!' (*Ibid.*: 141)

'Dierbare herinneringen aan een meisje met een mening, maatschappelijke betrokkenheid, zorg om en voor anderen. Een jonge vrouw die soms teveel van zichzelf vraagt, maar dat niet snel zal toegeven. Maar ook één die daardoor zichzelf steeds beter leert kennen. Maria haar 'help mij het zelf te doen' is bij jou eerder 'ik doe het zelf wel!'. (*Ibid.*: 143)

'Maar, dit alles is niet persoonlijk, ik denk juist dat je een goed geslaagde Montessori leerling bent, tikkeltje eigenwijs, goed gebekt, sociaal vaardig en creatief en zelfstandig.' (*Ibid.*: 161)

'Ik heb je zien ontpoppen van lief meisje tot zelfstandige jonge vrouw. Ik hoefde jou niet echt meer Montessori-vaardigheden bij te brengen, maar we hadden vooral fijne gesprekken over dingen binnen, maar ook buiten school.' (*Ibid.*: 174)

'Jij bent een echte montessoriaan, een eigenzinnig typeje – wat natuurlijk alleen al te zien is aan jouw kleidingstijl en jouw haarkleur, dat dan weer roze is, of paars, dan weer geel, of in ieder geval 'anders'. En ook aan jouw brede belangstelling voor cultuur, zoals voor film, muziek, filosofie, astrologie (waar je jouw pws over schreef) en literatuur: het deed mij veel plezier – maar sommige collega's iets minder – dat je tijdens de lessen, van alle vakken, per se wat bladzijden uit De ontdekking van de hemel wilde lezen en dat dikke boek overal mee naartoe zeulde. Het principe van 'hoofd, hart en handen' is ook helemaal D, met de nadruk op 'hart'.' (*Ibid.*: 180)

'Het Montessori Systeem paste je heel goed. Je maakte goed gebruik van de vrijheid en op het moment dat je toch moest presteren dan deed je dat ook. Verder weten wij nu een ding heel zeker: je kan niet goed plannen ...' (*Ibid.*: 211)

'Dit is het moment dat je voor het laatst in een Montessori-omgeving bent. Ik denk dat je het nog wel gaat missen, want je bent een echte Montessoriaan. Zo ben je heel sociaal en creatief, en weet je vooral wat goed voor jou is en wat niet.' (*Ibid.*: 223)

Bijlage 2: Enquête oud-leerlingen MLA

Wat heeft het MLA je meegegeven? Vragenlijst oud-leerlingen MLA

De enquête duurt ongeveer 5 minuten om te voltooien.

Beste oud-leerling van het MLA, dank je wel dat je deze vragen wilt beantwoorden!

Allereerst is het belangrijk om te vermelden dat de vragen zijn bedoeld voor oud-leerlingen die in de afgelopen tien jaar examen hebben gedaan op het MLA, tussen 2012 en 2021 dus. Is het langer dan tien jaar geleden dat je examen deed, dan val je buiten de onderzoeksgroep.

Deze enquête is onderdeel van een onderzoek naar wat leerlingen op het MLA leren – buiten de inhoud van de schoolvakken om. Het montessorionderwijs heeft niet alleen het doel om leerlingen te helpen een diploma te halen. Het wil leerlingen ook ondersteunen in de persoonlijke ontwikkeling en in het vinden van hun plaats in de wereld.

Deze vragenlijst gaat over wat je op en door het MLA hebt geleerd buiten de inhoud van je schoolvakken om. De vragen gaan daarnaast over de schoolcultuur op het MLA, omdat die invloed heeft op de ontwikkeling.

De resultaten van dit onderzoek zijn bedoeld voor gebruik binnen de Montessori Scholengemeenschap Amsterdam. De antwoorden worden anoniem verwerkt.

Ten eerste

1. Wat is in een woord/enkele woorden het belangrijkste wat je hebt geleerd in je tijd op het MLA? [open antwoord, vereist]

Ten tweede

Hieronder volgen drie opsommingen van eigenschappen en vaardigheden. Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA?⁶ [antwoord niet vereist]

Antwoordcategorieën:

Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **veel meer ontwikkeld** dan anderen

Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **meer ontwikkeld** dan anderen

Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **evenveel ontwikkeld** als anderen

Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **minder ontwikkeld** dan anderen

Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **veel minder ontwikkeld** dan anderen

2. Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA? [antwoord niet vereist]
 - a. Doorzettingsvermogen (discipline om door te zetten, vastberadenheid om je doel te halen)
 - b. Doelgerichtheid (weten wat je wilt en ervoor gaan)
 - c. Strijdlust (tegenslagen overwinnen, doorgaan ook al ging het moeizaam)

⁶ In de digitale vragenlijst is de onderstaande opsomming in drie delen verdeeld, ten bate van de overzichtelijkheid. Bij iedere nieuwe opsomming is de vraag herhaald: 'Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA?' De antwoordcategorieën zijn ook steeds herhaald.

- d. Hulpvaardigheid (anderen helpen, zorgzaamheid)
 - e. Samenwerken (je rol nemen in samenwerking, betrouwbaar zijn voor anderen)
 - f. Sociale contacten leggen en onderhouden
3. Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA?
- a. Maatschappelijke betrokkenheid (betrokken zijn bij de wereld, engagement, je rol in de gemeenschap pakken)
 - b. Motivatie (geïnteresseerd zijn, nieuwsgierig zijn, leergierig zijn)
 - c. Hard werken (je inzetten, ook taken oppakken die minder leuk/interessant zijn)
 - d. Ambitie (grote plannen hebben, niet de makkelijkste weg kiezen, kiezen voor kwaliteit)
 - e. Zelfstandigheid (zelfstandig werken, denken en handelen; niet afhankelijk zijn van anderen)
 - f. Zelfverzekerdheid (weten wat je kunt, je mening durven uitspreken, oprecht en eerlijk zijn)
4. Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA?
- a. Eigenzinnigheid (je eigen weg kiezen, eigen keuzes maken, authentiek zijn)
 - b. Kritisch zijn (kritisch denken, kritische vragen stellen)
 - c. Organisatievermogen (je zaken op orde hebben, werk op tijd afronden, goede planning maken)
 - d. Creativiteit (in je manier van denken of in wat je maakt)
 - e. Optimisme (humor inzetten, positiviteit)
 - f. Rust (kalmte bewaren, geen stress ervaren)

Ten derde

Hieronder lees je stellingen over schoolcultuur en de manier waarop schoolmedewerkers met leerlingen omgaan. Wil je aangeven in hoeverre je de uitspraken vindt passen bij het MLA?

Je zult misschien uiteenlopende ervaringen hebben gehad. Geef dan aan in hoeverre je de stelling gemiddeld genomen vindt passen bij het MLA.

Antwoordcategorieën:

Dit **klopt heel erg** voor het MLA

Dit **klopt** voor het MLA

Dit **klopt niet** voor het MLA

Dit **klopt helemaal niet** voor het MLA

Weet niet/geen antwoord

5. In hoeverre vind je de stellingen passen bij het MLA? [antwoord vereist]
- a. Ik kreeg vertrouwen van leraren en andere medewerkers.
 - b. Leraren en andere medewerkers motiveerden mij om te leren.
 - c. Ik kreeg ruimte om te leren van fouten.
 - d. Het MLA heeft bijgedragen aan mijn maatschappelijke bewustwording.
 - e. Wat ik leerde op school werd gekoppeld aan de wereld buiten school.
6. In hoeverre vind je de stellingen passen bij het MLA? [antwoord vereist]
- a. Leraren en andere medewerkers hadden vertrouwen in mijn capaciteiten.

- b. Leraren en andere medewerkers respecteerden mij (wie ik ben, mijn wensen, voorkeuren, keuzes).
- c. Ik kreeg de gelegenheid om de regie te nemen over mijn eigen leerproces.
- d. Ik kreeg ruimte om mij op mijn eigen manier te ontwikkelen.

Ten slotte

7. In welk jaar heb je eindexamen gedaan op het MLA? (Als je meerdere keren eindexamen hebt gedaan, kies dan het jaar van je laatste eindexamen.) (En ook 2020 telt gewoon als eindexamen!) [antwoord vereist]

Antwoordcategorieën 2012 tot en met 2021, plus de optie 'anders'

8. Op welk niveau heb je eindexamen gedaan? (Meerdere antwoorden mogelijk.) [antwoord vereist]

Antwoordcategorieën:
VMBO-T (MAVO)
HAVO
VWO

9. Was je na je tijd op het MLA klaar voor de volgende stap (had je voldoende bagage, had je geleerd wat je nodig had)? [antwoord vereist]

Antwoordcategorieën:
Ja → doorverwijzing naar vraag 10
Nee → doorverwijzing naar vraag 11
Anders

10. Je was na je tijd op het MLA klaar voor de volgende stap: kun je je antwoord toelichten? [open antwoord, niet vereist]

11. Je was na je tijd op het MLA niet klaar voor de volgende stap: kun je je antwoord toelichten? [open antwoord, niet vereist]

12. Deze enquête ging over jouw persoonlijke ontwikkeling en de bijdrage van het MLA in die ontwikkeling. Wil je nog iets toevoegen over dit onderwerp, zoals een persoonlijke ervaring, of is er een opmerking die je wilt delen? Dat kan hier. [open antwoord, niet vereist]

Bijlage 3: Resultaten enquête

Vraag 1

Wat is in een woord/enkele woorden het belangrijkste wat je hebt geleerd in je tijd op het MLA?

- Zelfstandigheid
- Leren plannen
- Eigenheid
- Zelfstandigheid
- als je aardig bent kun je een heel eind komen.
- Een goede voorbereiding is het halve werk
- Geduldig zijn met jezelf
- Leer het mij zelf te doen, zoals de slogan van Maria Montessori het zegt. Vooral het leren plannen en indelen van tijd is iets waar ik nu nog steeds heel veel profijt van heb, als ik mijzelf vergelijk met leeftijdsgenoten die op een andere middelbare school hebben gezeten.
- Zelfstandigheid en het vertrouwen de zekerheid van de waarde van je eigen opinie.
- Voor jezelf denken.
- Dat je het zelf moet doen, met unieke mensen om je heen
- Zelfstandigheid
- zelfstandigheid
- Jezelf zijn, vrijheid
- Zelfstandigheid
- Vrijheid, Zelfstandigheid
- waardering voor kunst en literatuur
- Niet alles uitstellen tot het laatste moment
- Vrijheid
- Plannen
- De plek die ik inneem in de stad
- Niet bijzonder veel
- Theorie v.d. gegeven vakken
- plannen, sociale kwaliteiten
- Het nemen van initiatief
- Onafhankelijkheid
- zelfstandigheid en sociaal contact maken
- Zelfstandigheid
- Zelfstandigheid, samen werken
- Dat cijfers niet zo veel uitmaken
- Zelfstandigheid
- Zelfstandigheid, samenwerken, achter mensen aangaan om je doelen te bereiken
- Ik ken mezelf het best, ook qua het maken van huiswerk en het leren van toetsen en moet dus op mijn eigen mening vertrouwen.
- Zelfstudie
- Wat me het meest is bijgebleven is dat ik bij de theater/drama repetities heb geleerd mezelf durven te zijn
- zelfstandig plannen
- Op komen dagen
- Zelfstandigheid, planmatigheid
- Zelfstandigheid/planning
- Zelfstandigheid
- samenwerken, plannen en leren nadenken
- Zelfstandigheid
- zelfstandigheid
- Plannen
- Mijzelf zijn, zelfstandig zijn
- Doorzetten
- Zelfstandigheid
- Plannen en samenwerken
- Eigen verantwoordelijkheid
- Zelfstandigheid, doorzettingsvermogen en vertrouwen in je eigen kunnen
- De middelbare duurt niet eeuwig
- Zelfstandig werken, plannen.
- Plannen en zelfstandigheid
- Plannen
- niet werk uitstellen
- Uitkijk / richting in het leven
- Eigen verantwoordelijkheid
- Verantwoordelijkheid, zelfstandigheid
- Plannen
- Vrijheid, eigenheid, vriendschappen opbouwen
- Sociaal contact, doorzetten, vriendschappen
- Zelfstandigheid en organiseren
- Organisatie en Plannen. Door het zelfstandig werken, is het aan jouw als leerling de tijd om prioriteiten te stellen en je aan de planning te houden. Ik merk dat dit zeer waardevol is in het bedrijfsleven.
- Zelfstandigheid
- Leren zelf te doen
- Vrijheid
- vrijheid, zelfreflectie, creativiteit
- Vrijheid
- Zelfstandigheid, planning, management, leiderschap
- Durf jezelf te zijn
- Samenwerken
- vertrouwen in jezelf
- Dat je met een openhouding naar mensen en praten heel ver komt

- leren plannen, iedereen was over het algemeen erg aardig tegen elkaar
- Het schoolleven, diversie je gehoord voelen, omgang met leerlingen en docenten
- Vertrouwen
- zelf discipline, zelfstandigheid, verantwoordelijkheid
- Dat goed plannen en je planning nakomen cruciaal is om overzicht te behouden.
- Door samenwerking je eigen krachten en verbeterpunten vinden

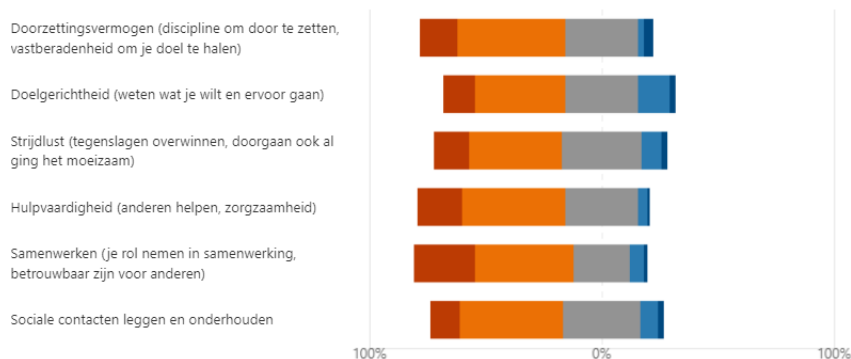
Vraag 2-3-4

Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA?

2. Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA?

[Meer details](#)

- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **veel meer ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **meer ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **evenveel ontwikkeld** als anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **minder ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **veel minder ontwikkeld** dan anderen

3. Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA?

[Meer details](#)

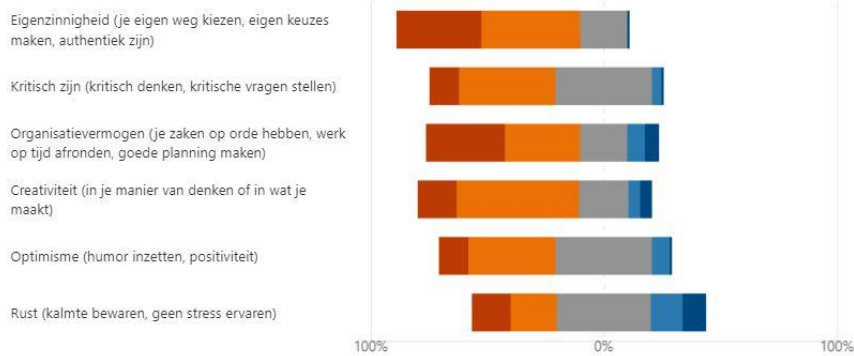
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **veel meer ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **meer ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **evenveel ontwikkeld** als anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **minder ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **veel minder ontwikkeld** dan anderen

4. Als je jezelf vergelijkt met anderen (in studie, werk, sport, sociale contacten), zie je dan verschil dat je toeschrijft aan je tijd op het MLA?

[Meer details](#)

- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **veel meer ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **meer ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **evenveel ontwikkeld** als anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **minder ontwikkeld** dan anderen
- Dit heb ik door mijn tijd op het MLA **veel minder ontwikkeld** dan anderen

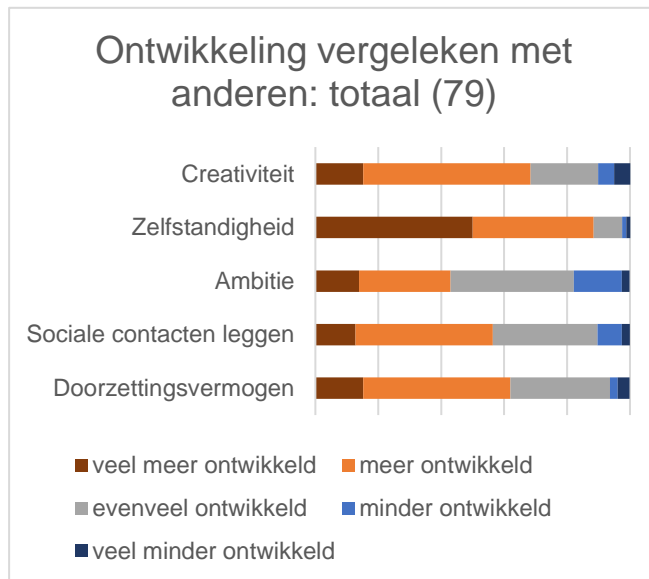
Vraag 2-3-4: verschil tussen havo en vwo?

Vergelijking van deze gegevens op de eigenschappen *creativiteit*, *zelfstandigheid*, *ambitie*, *sociale contacten leggen* en *doorzettingsvermogen*, op basis van niveau laatste eindexamen.

Vraag 2-3-4: verschil tussen totaal en stapelaars?

Vergelijking van de gegevens op de eigenschappen *creativiteit*, *zelfstandigheid*, *ambitie*, *sociale contacten leggen* en *doorzettingsvermogen*, tussen totaal en stapelaars (leerlingen die op meerdere niveaus eindexamen hebben gedaan).

Vraag 5 en 6

In hoeverre vind je de stellingen passen bij het MLA? Absolute aantallen.

	Ik kreeg vertrouwen van leraren en andere medewerkers.	Ik kreeg vertrouwen van leraren en andere medewerkers motiveerden mij om te	Leraren en andere medewerkers	Ik kreeg ruimte om te leren van fouten.	Het MLA heeft bijgedragen aan mijn maatschappelijke	Wat ik leerde op school werd gekoppeld aan de	Leraren en andere medewerkers hadden vertrouwen in mijn	Leraren en andere medewerkers respecteerden mij	Ik kreeg de gelegenheid om de regie te nemen over	Ik kreeg ruimte om mij op mijn eigen manier te ontwikkelen.
Dit klopt heel erg voor het MLA	20	18	21	15	8	20	30	16	23	
Dit klopt voor het MLA	46	41	45	47	42	39	48	51	46	
Dit klopt niet voor het MLA	10	14	8	13	24	16	1	9	7	
Dit klopt helemaal niet voor het MLA	1	2	3	2	2	1	0	2	2	
Weet niet/geen antwoord	2	4	2	2	3	3	0	1	1	

Vraag 7

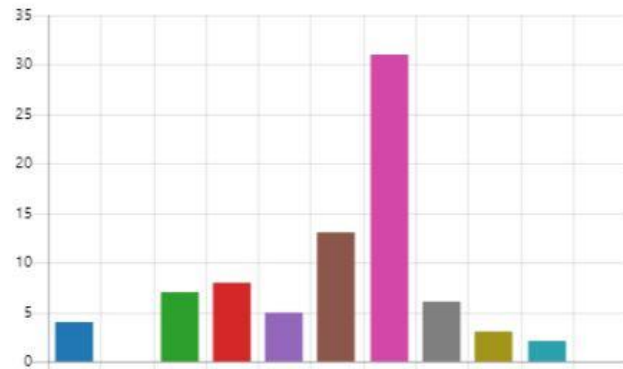
Ik kreeg ruimte om mij op mijn eigen manier te ontwikkelen.

Weet niet/geen antwoord: 1.3%

7. In welk jaar heb je eindexamen gedaan op het MLA? (Als je meerdere keren eindexamen hebt gedaan, kies dan het jaar van je laatste eindexamen.) (En ook 2020 telt gewoon als eindexamen!)

[Meer details](#)

2012	4
2013	0
2014	7
2015	8
2016	5
2017	13
2018	31
2019	6
2020	3
2021	2
Andere	0

Vraag 8

79 oud-leerlingen hebben de vragenlijst ingevuld. Er deden er 24 alleen havo-examen en veertig alleen vwo-examen. Dan waren er vijftien stapelaars: vijf respondenten deden eerst mavo- en daarna havo-examen, negen respondenten deden eerst havo- en daarna vwo-examen en een respondent deed eerst mavo-, daarna havo- en ten slotte vwo-examen.

8. Op welk niveau heb je eindexamen gedaan? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

[Meer details](#)

VMBO-T (MAVO)	6
HAVO	39
VWO	51

Vraag 9-10-11

Was je na je tijd op het MLA klaar voor de volgende stap (had je voldoende bagage, had je geleerd wat je nodig had)?

9. Was je na je tijd op het MLA klaar voor de volgende stap (had je voldoende bagage, had je geleerd wat je nodig had)?

[Meer details](#)

● Ja	57
● Nee	15
● Andere	7

Reacties bij 'anders':

- Moeilijk, ik denk dat daar geen ja of nee antwoord op is. Intellectueel wel, hoe je bepaalde dingen praktisch aanpakt misschien niet.
- In principe wel, maar ik had een tussenjaar nodig om bij te komen van de stress
- Boven gemiddeld. Ik heb op het MLA ruim zelfstandigheid, nieuwsgierigheid en doorzettingsvermogen kunnen ontwikkelen en dit is erg gunstig geweest in de stap na MLA en het vormt nu dan ook nog steeds een sterke basis in mijn persoonlijkheid en dagelijks leven. Daarnaast denk ik wel dat ik, vooral bij de overgang naar het hoger onderwijs, er veel aan zou hebben gehad als ik net wat meer handvaten had op het gebied van doelgerichtheid en afremmen waar het nodig is.
- Ik denk het uiteindelijk wel. Het plannen op het MLA is erg nuttig geweest, maar ik moest in mijn eerste jaar op de universiteit erg wennen aan het plannen op de korte termijn, in plaats van de lange termijn (9 weken) die ik op het MLA gewend was. Dit zorgde voor enige opstartproblemen in mijn eerste jaar.
- Ik heb nog een jaar wiskunde B en natuurkunde (3 jaar in 1 jaar gedaan) - had C en M gekozen maar toch wat technische vakken nodig om de studie die ik het liefste wilde te gaan doen
- Wel klaar voor de volgende stap, maar ik had nog wat zekerder in mijn schoenen willen staan. Heeft meer met de leeftijd te maken denk ik
- Gedeeltelijk, ik heb na mijn eindexamen twee tussenjaren genomen om echt uit te vinden wat ik leuk vond. Er was in het eindexamenjaar best weinig tijd besteed aan de studiekeuze.

Vraag 10

Je was na je tijd op het MLA klaar voor de volgende stap: kun je je antwoord toelichten?

- Mijn vwo sloot goed aan op mijn studie.
- Als ik eerlijk ben, kan niks je echt voorbereiden. Ik ervaar de universiteit nu ook nog steeds al heel makkelijk, meer omdat hoog onderwijs gewoon ver te zoeken is tenzij je Beta opleidingen gaat doen.
- Ik nam een tussenjaar maar het MLA heeft me voorbereid op zelfstandig beslissen
- Ik had al eerder een havo diploma gehaald en dus 19 toen ik klaar was met de middelbare school, vond ik wel een mooie leeftijd
- Ik was qua organisatie klaar voor het volwassen leven, ik denk dat het montessori systeem hierin heeft geholpen qua dingen plannen en overzichtelijk houden
- Ik wist al sinds 5 VWO dat ik HBO verpleegkunde wilde gaan doen. Hier werd verschillend op gereageerd. Waarom zou je na het VWO een HBO opleiding gaan volgen? Uiteindelijk ben ik blij dat ik heb doorgezet. Ik ben direct door gegaan met studeren en ben nu op mijn 24e een master of science titel en twee verpleegkundige specialisaties verder. Ik had dit nooit op een andere manier willen doen.

- Door middel van hulp van de decaan en tijdens mentor uren over vervolgstappen hebben, kon ik doelgericht door naar mijn volgende stap: universiteit.
- Ik heb eerst een tussenjaar genomen, maar wist al vrij snel wat ik wilde doen en dat ik dit ook kon doen
- na 5 jaar op het MLA was ik zelfverzekerd genoeg om te beginnen op het hbo omdat ik al wist hoe ik met grote zelfstandigheid moest omgaan
- Ik had veel zin om de wereld te ontdekken en om mijn eigen ding te doen in m'n tussenjaar
- Ik was klaar voor de volgende stap, of het mla hier invloed op had weet ik niet.
- zowel sociaal als qua kennis kon ik gemakkelijk mee met het niveau op de universiteit.
- Ik had genoeg voorbereiding gekregen voor de wereld en het leven na de middelbare school.
- Ik heb er voldoende geleerd om zelfstandig te zijn en me doelen te bereiken. Ik had genoeg basis kennis voor me vervolg studie
- Ik heb mijzelf voldoende kunnen ontwikkelen om alles te bereiken wat ik tot nu toe heb willen ontdekken.
- Ja ik wist welke studie ik wilde doen en ik was toe aan studeren.
- Ik heb in totaal 7 jaar op het MLA gezeten en heel veel geleerd, maar ik was daarna wel echt toe aan een nieuwe stap en daar bleek ik ook goed op voorbereid te zijn
- Niks wat ik op school heb geleerd is van toepassing in de echte wereld
- Klaar voor studeren
- Ik was vooral klaar met school eigenlijk, dat komt doordat ik graag mijn eigen ding wilde doen... had niet zo zeer iets te maken met het MLA zelf.
- Ik had voldoende kennis en vaardigheden om een vervolgopleiding te beginnen
- Ik ging vol zelfvertrouwen een tussen jaar en daarna een Bachelor in
- ik was klaar met de middelbare school, letterlijk en figuurlijk en heb me vervolgens een jaar lang georiënteerd om verder te gaan met studeren
- Ik wist wat mij te wachten stond op HBO
- Het was tijd voor iets nieuws, ik wist hoe ik moest leren en was als persoon al veel volwassener geworden dan ik eerst was.
- Ik merkte dat het harde werken op het MLA goed van pas kwam op de universiteit
- genoeg kennis om te beginnen aan bachelor
- Het leren zelf inplannen van werkzaamheden heeft mij een voorsprong gegeven tijdens mijn studie. Studenten die van andere middelbare scholen afkwamen hadden dit veel minder geoefend.
- Het plannen en hard werken heb ik geleerd op het MLA, mede ook doordat ik niet de beste student was moest ik zo nu en dan hard aan poten. Toch door te plannen en hard te werken heb ik het MLA goed doorlopen
- Ik had veel plannen om te doen en was er klaar voor
- Ik wist wat ik wilde studeren en heb me ook daarvoor ingeschreven. Toch ging het eerste jaar niet goed, dit lag alleen meer aan de studie/school dan het MLA
- Ik wist dat ik meer van de wereld wilde zien voordat ik zou gaan studeren.
- Ik had goede begeleiding tijdens mijn profielwerkstuk en had het gevoel dat ik mijn schrijfkwaliteiten toe zou kunnen passen tijdens mijn studie. Ook hebben we veel aandacht besteed aan onze studiekeuze tijdens de mentor uren in het examenjaar. Dit had wellicht ook al eerder kunnen gebeuren, misschien zelfs toen we ons profiel moesten kiezen in de onderbouw.
- Er was voldoende tijd besteed aan het traject na de middelbare school. Ik heb met hulp van het MLA open dagen bezocht en zo uiteindelijk een studie gekozen.
- Mijn volgende stap was een tussenjaar: werken en reizen door Zuidoost Azië
- Ik voelde mij goed genoeg voorbereid qua kennis en skills om een BA sociology te doen
- De basiskennis was er, de motivatie ook. De volgende stap was studeren en beter worden in een niche van de arbeidsmarkt.
- Goede planning en zelfstandig nadenken hebben me veel geholpen
- Voor zover een middelbare school je kan voorbereiden op een volgende stap, vond ik dat het MLA genoeg informatie had gegeven om mij te laten nadenken over wat ik de jaren erna wilde doen.
- Voldoende vaardigheden en kennis vergaard.
- Ik was toe aan verandering

- voldoende zelfvertrouwen in dat ik het kan en dat het in mijn eigen handen is.
- Ja, ik vond de deadlines op de HvA echt appetje eitje. Ik vond het wel moeilijk om opeens huiswerk te krijgen op de HvA, dat ging echt heel erg tegen mijn principes in en dat leverde problemen op.
- Ongeveer wel moet ik zeggen. De volgende stap is een hbo studie geweest zonder mla was dit nooit kunnen lukken
- Veel meer dan andere studenten was ik voorbereid op het universitair onderwijs, aangezien dat veel meer zelf discipline en plannen nodig had
- Ik was klaar voor een tussenjaar. Maar zeker met genoeg kennis en interessegebieden op zak.
- Ik heb wel even getwijfeld over mijn keuze, maar voelde wel dat ik klaar om de wereld in te gaan. Ook het nadenken over mijn keuzes kon ik goed doordat ik daar voldoende op voorbereid was.

Vraag 11

Je was na je tijd op het MLA niet klaar voor de volgende stap: kun je je antwoord toelichten?

- nog te wild voor het beginnen aan studie
- Ik had geen idee wat ik wilde studeren
- Ik was 16 toen ik mijn diploma gehaald had, nog vrij jong dus. Ik wist nog niet helemaal wat ik wilde. Ik heb toen een tussenjaar genomen en ben vrijwilligerswerk gaan doen. Daarna ben ik begonnen met een studie.
- 2 tussenjarengedad, nu in t 2de jaar van mn bachelor en weet t nog niet. Maar of dat nou aan t MLA ligt:). Alhoewel, tijdens het examenjaar was er nul tijd en denkrimte om bezig te zijnet wat je wilt doen voor vervolgopleiding.
- Er was vrijwel geen loopbaan oriëntatie
- We zijn niet goed voorbereid voor het leven na je schooltijd. Meer tijd worden vrijgemaakt voor vervolg studie.
- Ik heb erna nog een tussenjaar genomen omdat ik nog niet wist wat ik wilde.
- Had meer begeleiding kunnen krijgen over de mogelijkheden na school - studiekeuze, reizen, meteen werken. Had graag de opties gehoord en samen een keuze willen maken.
- Ik had nog niet geleerd zelf vorm te geven aan me leven
- Ik wist nog niet goed wat ik wilde gaan studeren en heb daarom een tussenjaar genomen. Dit was ook om te conformeren aan de norm; veel medescholieren namen een tussenjaar.
- Ik was te jong, te onzeker en niet goed genoeg geholpen met een en ander wat speelde binnen de muren van het MLA tussen mij en andere leerlingen. Ik had geen benul van wat ik moest verwachten, totaal geen eigen stem en ben daarbij gezakt voor mijn eindexamen
- Ik had nog geen idee wat ik na school wilde doen. Dit heeft denk ik niets te maken met het MLA zelf.
- stress en faalangst moet ik nog aan werken!
- Ik had behoefte aan meer loopbaanoriëntatie.
- Qua sociale leven en de harde wereld

Vraag 12

Vraag 12 is een open vraag die niet beantwoord hoeft te worden. Door 38 respondenten is een reactie achtergelaten op de vraag: 'Deze enquête ging over jouw persoonlijke ontwikkeling en de bijdrage van het MLA in die ontwikkeling. Wil je nog iets toevoegen over dit onderwerp, zoals een persoonlijke ervaring, of is er een opmerking die je wilt delen? Dat kan hier.'

1. -
2. -
3. -
4. Het MLA geeft leerlingen vrijheid om hun eigen weg te vinden en dat is erg prettig. Leerlingen voelen zich gehoord en gezien wat bijdraagt aan een goede leeromgeving en motivatie
5. -
6. heel veel leraren hebben echt veel voor mij betekend en die spreek ik heel soms nog. maar er zijn ook docenten geweest die toch ook minder vertrouwen hadden in mijn kunde. maar over het algemeen ben ik heel blij met mijn keuze geweest voor het MLA en had ik op geen andere middelbare willen zitten.

7. -
8. -
9. -
10. -
11. -
12. Op het MLA is iedereen uniek en wordt iedereen geaccepteerd. Los van het feit dat ik mij op educatieve manier goed heb kunnen ontwikkelen heb ik mij ook op sociale manier goed kunnen ontwikkelen. Amsterdam heeft veel diverse omgevingen, culturen en mensen, het MLA is een weerspiegeling van de bevolking, dit samen met de creatieve kant van het MLA zorgde ervoor dat iedereen kon zijn wie hij/zij was. Ik heb hier geleerd iedereen te accepteren en open te staan voor iedere vriendschap.
13. Het MLA heeft mij geleerd zelfstandig te werken, mijn eigen verantwoordelijkheid te nemen en alles te kunnen plannen, wat heel erg van toepassing komt op de universiteit.
14. Tijdens mijn studie en stages heb ik gemerkt dat ik veel beter kon omgaan met zelfstandigheid/planning/verantwoordelijkheden dan medestudenten. Vaak krijg ik een complimenten hierover van collega's of docenten, en vertel ik eigenlijk altijd dat ik dit tijdens mijn middelbareschool tijd heb geleerd. Er is binnen het MLA veel ruimte om jezelf te ontwikkelen, en worden je 'zwakkere' vaardigheden niet als iets negatiefs gezien. Ik ben op het MLA veel zelfverzekerder geworden, en ik zal ieder kind in amsterdam het aanraden om naar het MLA te gaan.
15. -
16. -
17. Ja, in de vragenlijst zoals hij nu geformuleerd is kon ik mij niet in vinden. Zelf heb ik 7 jaar op het MLA gezeten en daarbinnen dus ook tientallen verschillende leerkrachten gehad. Wanneer er binnen deze vragenlijst specifieker ingegaan was op de verschillende fases zoals onderbouw, bovenbouw, mavo etc had ik specifieker kunnen antwoorden. Ik kijk over het geheel met veel plezier terug naar mijn tijd op het MLA. Wel heb ik de eerste jaren als erg lastig en soms zelfs vervelend ervaren vanwege de gemakzucht waarbij je continu werd vergeleken met het "gemiddeld" en niet naar mijzelf als individu en alles eromheen, thuissituatie etc. Vanaf het moment dat ik van havo/vwo naar de mavo ben gegaan en weer terug naar 4 havo werd er echt gekeken naar iedereen als individu.
Kort samengevat:
Cijfer eerste 3 jaar havo/vwo: 3.5
Cijfer 3/4 mavo: 9.5
Cijfer 4/5 havo: 9.5
Mochten jullie mij nog willen bereiken voor verdere toelichting sta ik daar voor open.
Met vriendelijke groet,
Raf Bergkamp
18. Evelien is een topper! Dank nogmaals voor de gedichtenbundel :)
19. -
20. Ik vond het MLA een hele fijne school, waar je vrij werd gelaten om je eigen mening te hebben en te zijn wie je bent.
21. Ik vind persoonlijk dat er heel erg van ons werd verwacht dat we alles goed zouden plannen. Echter vind ik dat docenten dat zelf niet altijd goed konden. Ik heb vaak genoeg gehad dat ik een afspraak had met een docent die of niet kwam opdagen, niet de tijd had om feedback te geven, of een SE niet mee had om te gebruiken tijdens te afspraak. Dit heeft mij beperkt in tijd van mijn fouten te kunnen leren.
22. Ik heb de gelijkwaardigheid tussen docenten en leerlingen altijd gigantisch gewaardeerd. Wat ik heel jammer vond was dat richting de eindexamens het Montessori gedeelte totaal ondergesneeuwd raakte, dat terwijl iedereen eigenlijk heel goed wist waar hij of zij nog veel tijd in moest steken.
23. -
24. Iedereen die er werkt heeft een groot hart! Ze merken op als er iets aan de hand is en steunen je zover mogelijk. Heb mij nooit alleen gevoeld door de docenten/conciërges
25. -
26. Ik heb op het MLA een aantal geweldige ervaringen gehad met docenten. Deze docenten waren bereid met mij mee te denken en een aangepast programma te regelen voor mij (als persoon met ADHD). Ik heb echter ook een aantal ervaringen met docenten die mij zodanig slecht behandelde dat ik er jaren later hulp voor nodig had. Dit gaat om opmerkingen en uitspraken die mijn

- zelfbeeld meerdere jaren hebben vernietigd. Mijn ervaring met de meeste MLA docenten was positief, maar die paar negatieve uitschieters zullen mij helaas altijd bij blijven.
27. -
 28. Als ik het met oud klasgenoten of jaargenoten over het MLA heb, kijken we terug op een goeie tijd. Veel vriendschappen zijn nu vijf jaar later nog steeds aanwezig.
 29. -
 30. -
 31. -
 32. -
 33. Ik vond het MLA een school waarbij een paar leerkrachten eruit sprongen, deze hebben goed lesgegeven en voor een fijne tijd gezorgd. Echter was het algemene klimaat op het MLA niet een veilige sfeer. De docenten hadden over het algemeen weinig controle over de leerlingen en sommige docenten wisten niet hoe ze de orde moesten houden in een klas.
 34. -
 35. -
 36. De filosofie lessen op het MLA zullen iets zijn dat me altijd blijft omdat het zo leuk en interessant was. Ook was het een vak dat me echt heeft geholpen als basiskennis voor mijn studie nu: filosofie!
 37. -
 38. -
 39. Ik heb een aantal negatieve ervaringen gehad met docenten die blijvende impact hebben gehad. Ik moest in het tweede jaar naar MAVO ipv HAVO en dat heeft mijn zelfvertrouwen dusdanig beschadigd.
 40. Bepaalde elementen, zoals zelfstandigheid en doorzettingsvermogen, zijn ook gedeeltelijk toe te schrijven aan mijn persoonlijke karakter en gebeurtenissen in mijn leven. Het MLA bood wel een plek waar ik dat optimaal kwijt kon.
 41. -
 42. -
 43. MLA is een goede school
 44. -
 45. -
 46. Ik vond het heel fijn dat ik een goede band had met de conciërge (Juan) dit heeft mij door moeilijke tijden heen gesleept en hij motiveerde mij heel erg. Daarnaast heb ik ook veel gehad aan de docenten die mij motiveerde en aanmoedigde om het beste uit mijzelf te halen. Ook vond ik het persoonlijk heel erg fijn dat er ook een soort informele kant zat tussen leerlingen en docenten.
 47. Top leraren gehad, maar goed dat Sjef van Hoof met pensioen is gegaan, daar was hij wel aan toe haha.
 48. Ik heb genoten van mijn tijd op het MLA. Ik kwam er later pas achter hoe belangrijk de ontwikkeling was die ik heb doorgemaakt op het MLA, vooral de discipline en de zelfstandigheid!
 49. Het belangrijkste wat ik heb meegenomen van het MLA zijn de vrienden die ik heb gemaakt, want deze spelen nog steeds een grote rol in mijn leven. Deze konden alleen ontstaan in een fijne schoolomgeving die een bepaald soort scholieren aantrok.
 50. -
 51. Zoals ik hierboven heb aangegeven is het plannen erg nuttig, maar was het misschien goed geweest om op verschillende schalen te leren plannen, dus ook per week/in de korte termijn. Verder is de manier van werken die we op het MLA hebben geleerd wel heel nuttig geweest op de universiteit, bijvoorbeeld bij het schrijven van een scriptie, wat natuurlijk een lange termijnproject is. Voor de studie die ik doe is de open, nieuwsgierige blik die je meekrijgt op het MLA erg goed geweest. De belangrijkste vaardigheid die we hier hebben geleerd is denk ik het vertrouwen in je eigen capaciteiten en het nemen van verantwoordelijkheid. Je leert hier al vrij jong dat je heel wat kunt bereiken, maar dat je daar zelf voor verantwoordelijk bent. Dat kan nooit slecht zijn.
 52. Ik heb altijd het idee dat men vrij licht nadacht over problemen tussen leerlingen. Zelf heb ik enorm vaak aangegeven dat een en ander niet goed ging, maar geen enkele mentor of docent wilde de moeite nemen zich ermee te bemoeien. Heb vaak als troost te horen gekregen dat 'Meisjes op die leeftijd nou eenmaal erg gemeen zijn tegen elkaar'. Op die manier stel je je als school weinig open voor leerlingen om melding te doen en creëer je naar mijn mening niet echt een veilige omgeving

53. Ik vond het heel fijn dat we naast inhoudelijke vakken ook veel creatieve vakken aangeboden kregen. De praktische ervaring die ik tijdens de creative vakken heb opgedaan heb ik nog vaak gebruikt na het afstuderen.
54. De ruimte voor herkansingen was er prettig op het MLA. De hiërarchie die ontbrak tussen de leraren en de leerlingen was heel erg prettig. Het plannen maakte de school op korte termijn wel lastiger, maar door te leren plannen op de lange termijn heel erg prettig.
55. -
56. -
57. Het verschil tussen docenten in hoeveel ze in je geloofden en of ze wisten waar je capaciteiten lagen was soms groot
58. Goed initiatief!
59. -
60. Bedankt !
61. -
62. -
63. Het lijkt mij eventuele verstandig meer vragen te stellen over de positie van de invuller aangezien mijn ervaring, als wit, cis-gendered persoon een hele andere ervaring kan zijn dan die van een minderheidsgroep. Als ik terug kijk op het MLA miste ik wel meer uitleg over queerness of andere ethniciteiten. Hierom denk ik dat het een goede toevoeging kan zijn om te weten welke groepen zich wel, en welke zich niet op hun gemak hebben gevoelt
64. -
65. Leuk om van je te horen! (:
66. -
67. Terwijl ik bezig was mijn havodiploma te halen, gaven meerdere leraren mij het advies (en daarmee het vertrouwen) om door te gaan op het MLA en mijn vwo-diploma te halen. Dit heb ik gedaan en nog twee leuke jaren op de school gehad. Dit heb ik altijd als erg prettig ervaren. Verder wil ik aangeven hoe prettig voor mij de verhouding tussen leraar en leerling was. Deze was er uiteraard wel, maar niet te strikt, waardoor ik mij bij (op een enkeling na) elke leraar op mijn gemak voelde.
Succes met het onderzoek!
68. Ik ben blij dat het MLA mij heeft geholpen me creatief te ontwikkelen. Op dit moment werk ik bij een productiehuis voor film en televisie. Mijn eerste interesse voor film kwam onder andere door de documentaire die ik heb gemaakt tijdens mijn profielwerkstuk. Ik ben erg blij dat ik op school al de kans kreeg om in aanmerking te komen met film.
69. -
70. Ik vond dat er op het MLA weinig begeleiding en voorlichting was voor het kiezen van het juiste profiel. Zelf ben ik hier de mist in gegaan door geen wiskunde B te doen en natuurkunde wat ik uiteindelijk nodig bleek te hebben voor de studie die mij heel leuk leek. Het is lastig om op zo'n jonge leeftijd al een keuze te maken voor je toekomst. Gelukkig kun je de vakken nog inhalen na je middelbare school, maar dat is niet de meest ideale weg natuurlijk.
71. -
72. -
73. -
74. Het belangrijkste wat ik heb mee gekregen is vertrouwen in de medemens. Iedereen is gelijk. Een waarde die ik het aller belangrijkste vind in het leven.
75. Ik heb het erg naar mijn zin gehad op het MLA. Ik kijk er erg positief op terug.
76. -
77. -
78. -
79. Ik heb persoonlijk een verschrikkelijke ervaring gehad op het MLA, maar dat was niet zozeer door de docenten/medewerkers. Een aantal leerlingen hebben me zo ver gedreven dat ik in een depressie terecht ben gekomen, en dat leek niemand op te vallen. Ik wilde ZO graag weg van school dat ik ben afgezakt naar de havo vanuit 5vwo, terwijl ik weet dat ik vwo had kunnen halen. Een aantal docenten hebben hun teleurstelling duidelijk naar mij geuit toen ik afzakte. Dat deed pijn. Maar qua ontwikkeling op school in de vakken: ik wist genoeg. Ik haalde prima cijfers, al heeft (toen nog niet gediagnosticeerde) ADD altijd voor moeilijkheden gezorgd. Ik heb niet het gevoel dat ik door de vakken en docenten sociaal minder ontwikkeld ben. Wel door de sfeer van de school.

80. Wat ik altijd bijzonder heb gevonden aan het MLA en het Montessorionderwijs was dat er heel veel ruimte was voor persoonlijke ontwikkeling, zonder dat het samenwerken en het groepsverband daar aan ten onder ging. Van die balans heb ik heel veel geleerd.

Bijlage 4: Speech voor het MLA

MLA,

'Iedereen die op het MLA werkt heeft een groot hart!' riep een van ons. Een ander had het over 'topleraren'. Iemand zei zelfs: 'Ik heb genoten van mijn tijd op het MLA.' Nou ja, zo zouden we het misschien niet allemaal formuleren, maar de meesten van ons hebben het wel naar ons zin gehad bij je en kijken er positief op terug.

Maar ja, daar neem je zeker geen genoegen mee. Je wilt natuurlijk weten: wat maakte dat we het naar ons zin hadden? En wat hebben we van je geleerd? Tja, waar zullen we beginnen?

De gesprekken met sommige leraren en conciërges, daar beginnen we mee. De goede band met hen heeft ons door moeilijke tijden heen gesleept en zij motiveerden ons heel erg om het beste uit onszelf te halen. Ze merkten het op als er iets aan de hand was en steunden ons zo veel mogelijk. De informele omgang tussen leraren en leerlingen was daarbij heel erg fijn. We hebben de gelijkwaardigheid tussen leraren en leerlingen altijd gigantisch gewaardeerd.

De meesten van ons voelden zich echt gehoord en gezien en dat droeg bij aan een goede leeromgeving en motivatie. Maar er waren wel verschillen: de ene leraar zag onze capaciteiten en had vertrouwen, terwijl de ander niet in ons geloofde. Sommigen van ons hebben slechte ervaringen. De leraren die geen vertrouwen hadden in ons en onze capaciteiten hebben ons zelfvertrouwen soms beschadigd en dat is een flinke klap geweest.

Wat we op het MLA allemaal ruim hebben kunnen ontwikkelen is zelfstandigheid. Dit is erg gunstig geweest in de stap na het MLA en het vormt nu dan ook nog steeds een sterke basis in onze persoonlijkheid en ons dagelijks leven. Onze sterke eigenschappen, zoals doorzettingsvermogen, motivatie en samenwerken, konden we optimaal benutten en onze 'zwakkere' vaardigheden zag je niet als iets negatiefs. Daarmee maakte je ons zelfverzekerder.

De belangrijkste vaardigheid die je ons hebt geleerd is het vertrouwen in onze eigen capaciteiten en het nemen van verantwoordelijkheid. Je hebt ons al jong geleerd dat we heel wat kunnen bereiken, maar dat we daar zelf verantwoordelijk voor zijn.

De open, nieuwsgierige blik die je ons meegaf is erg goed geweest. En je hebt ons natuurlijk leren plannen! Bij jou op school vonden we het plannen soms best lastig, maar later kwam het echt heel erg van pas. Tijdens onze studies en stages hebben we gemerkt dat we veel beter konden omgaan met zelfstandigheid, planning en verantwoordelijkheden dan medestudenten. Vaak krijgen we hierover complimenten van collega's of docenten, en dan vertellen we eigenlijk altijd dat we dit tijdens onze middelbareschooltijd hebben geleerd.

Over plannen gesproken, daarin kun je jezelf ook nog wel een beetje ontwikkelen, MLA. Van ons werd verwacht dat we alles goed zouden plannen, maar jij en jouw leraren konden dat zelf niet altijd goed. Dan hadden we een afspraak met een leraar die niet kwam opdagen. Of die geen tijd had om echt feedback te geven. Of die een SE niet bij zich had, terwijl we dat gingen bespreken. Dat was niet alleen irritant, maar het beperkte ons ook om tijdig van onze fouten te kunnen leren.

Maar goed, MLA, je gaf ons wel vrijheid. Vrijheid om onze eigen weg te vinden en onszelf te ontwikkelen. Pas veel later kwamen we erachter hoe belangrijk de ontwikkeling was die we bij jou hebben doorgemaakt. Nu hoor je het alsnog!

Bij jou, MLA, is iedereen uniek en wordt iedereen geaccepteerd. Los van het feit dat we ons op educatieve manier goed hebben kunnen ontplooiën, hebben we ons ook op sociale manier goed kunnen ontwikkelen. Amsterdam is heel divers en het MLA zorgde ervoor dat iedereen zichzelf kon zijn. Jij respecteerde ons, MLA, we mochten onze eigen mening hebben en we mochten zijn wie we zijn. En wij hebben geleerd ook iedereen te accepteren en open te staan voor iedere vriendschap.

Voor de meesten van ons was het schoolklimaat dus echt goed, maar als sommigen van ons last hebben van pesten, moet je dat niet negeren of makkelijk afdoen. 'Meisjes op die leeftijd zijn nou eenmaal erg gemeen tegen elkaar', daar kunnen we niks mee. Op die manier stel je je als school

weinig open voor leerlingen om melding te doen en creëer je ook geen veilige omgeving. Vriendelijk doch dringend verzoek dus om problemen tussen leerlingen serieus te nemen.

Terug naar de positieve kant: we vonden het heel fijn dat we ook veel creatieve vakken aangeboden kregen. Het MLA heeft ons geholpen ons creatief te ontwikkelen en de praktische ervaring die we tijdens de creatieve vakken hebben opgedaan hebben we nog vaak gebruikt.

Toen we klaar waren met jou, waren sommigen van ons ook echt wel klaar met jou! Na vijf, zes, zeven of soms wel acht jaar hadden we alle kennis die we nodig hadden voor de vervolgstudie. En belangrijker nog: we hadden de motivatie en de zelfstandigheid en we hadden geleerd om te plannen en hard te werken. We hadden voldoende zelfvertrouwen en wisten dat we het konden en dat het in onze eigen handen was.

Maar sommigen van ons hadden wel wat meer hulp kunnen gebruiken bij de profiel- en studiekeuze. Dat examenjaar... wat hadden we het toen druk, sommigen waren supergestrest. En dan heb je echt geen ruimte om je bezig te houden met studiekeuze. Dan maar een tussenjaar – en ook anderen die wél goed wisten wat ze wilden doen kozen voor een tussenjaar. We waren echt klaar om de wereld te ontdekken!

Tijdens onze studie zagen we dat we door jou duidelijk een streepje voor hadden op veel anderen: door onze tijd op het MLA waren we veel meer dan andere studenten voorbereid op het hoger onderwijs, omdat we daar meer zelfdiscipline en eigen planning nodig hadden.

Hoe vaak hebben we nu al gezegd wat het belangrijkste was wat we hebben meegenomen van het MLA? Nou, het belangrijkste zijn de vrienden die we hebben gemaakt, want deze spelen nog steeds een grote rol in ons leven. Deze konden alleen ontstaan in een fijne schoolomgeving die een bepaald soort scholieren aantrok. We kregen ruim de mogelijkheid om te leren samenwerken en in die samenwerking leerden we ook elkaar te helpen. Als we nu met oud-klasgenoten of jaargenoten over het MLA spreken, kijken we terug op een goeie tijd.

Zo hebben we veel van je geleerd, MLA. Maar het laatste belangrijkste wat we hebben meegekregen is vertrouwen in de medemens. Iedereen is gelijk. Een waarde die we het allerbelangrijkst vinden in het leven. Heb dus ook vertrouwen in jezelf, MLA, en in elkaar. Want je bent een goede school en we zouden ieder kind in Amsterdam aanraden om naar het MLA te gaan. MLA, we hadden op geen andere middelbare willen zitten!

*je oud-leerlingen
april 2022*